فهرست

درس ۱ هستی‌بخش

کتاب‌نامه + درس‌نامه + حالا تو بگو ۱۰
خلاصهٔ نموداری درس اول ۱۷
سؤال‌های امتحانی درس اول ۱۸

درس ۲ یکتای بی‌همتا

کتاب‌نامه + درس‌نامه + حالا تو بگو ۲۵
خلاصهٔ نموداری درس دوم ۳۴
سؤال‌های امتحانی درس دوم ۳۵

درس ۳ توحید و سبک زندگی

کتاب‌نامه + درس‌نامه + حالا تو بگو ۴۲
خلاصهٔ نموداری درس سوم ۵۰
سؤال‌های امتحانی درس سوم ۵۱

درس ۴ فقط برای تو

کتاب‌نامه + درس‌نامه + حالا تو بگو ۵۸
خلاصهٔ نموداری درس چهارم ۶۵
سؤال‌های امتحانی درس چهارم ۶۶

درس ۵ قدرت پرواز

کتاب‌نامه + درس‌نامه + حالا تو بگو ۷۳
خلاصهٔ نموداری درس پنجم ۸۲
سؤال‌های امتحانی درس پنجم ۸۳

درس ۶ سنت‌های خداوند در زندگی

کتاب‌نامه + درس‌نامه + حالا تو بگو ۹۰
خلاصهٔ نموداری درس ششم ۹۸
سؤال‌های امتحانی درس ششم ۹۹

درس ۷ بازگشت

کتاب‌نامه + درس‌نامه + حالا تو بگو ۱۰۷
خلاصهٔ نموداری درس هفتم ۱۱۴
سؤال‌های امتحانی درس هفتم ۱۱۵

درس ۸ زندگی در دنیای امروز و عمل به احکام الهی

کتاب‌نامه + درس‌نامه + حالا تو بگو ۱۲۳
خلاصهٔ نموداری درس هشتم ۱۳۲
سؤال‌های امتحانی درس هشتم ۱۳۳

درس ۹ پایه‌های استوار

کتاب‌نامه + درس‌نامه + حالا تو بگو ۱۴۲
خلاصهٔ نموداری درس نهم ۱۴۹
سؤال‌های امتحانی درس نهم ۱۵۰

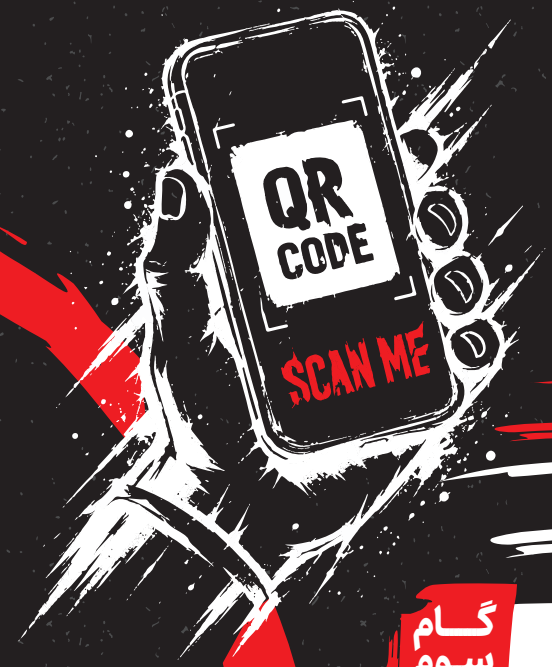
درس ۱۰ تمدن جدید و مسئولیت ما

کتاب‌نامه + درس‌نامه + حالا تو بگو ۱۵۷
خلاصهٔ نموداری درس دهم ۱۶۷
سؤال‌های امتحانی درس دهم ۱۶۸

پاسخ‌نامهٔ تشریحی

پاسخ‌نامهٔ درس اول ۱۷۸
پاسخ‌نامهٔ درس دوم ۱۸۲
پاسخ‌نامهٔ درس سوم ۱۸۷
پاسخ‌نامهٔ درس چهارم ۱۹۱
پاسخ‌نامهٔ درس پنجم ۱۹۵
پاسخ‌نامهٔ درس ششم ۱۹۹
پاسخ‌نامهٔ درس هفتم ۲۰۳
پاسخ‌نامهٔ درس هشتم ۲۰۸
پاسخ‌نامهٔ درس نهم ۲۱۲
پاسخ‌نامهٔ درس دهم ۲۱۶

پیوست + جمع‌بندی آیات، احادیث و اشعار ۲۲۲

آشنایی با BEAST MODE

دین و زندگی
دوازدهم خیلی سبز

۱ یک اِسکن، همه چیز در دسترس

اول از همه باید فعال‌سازی پنل کتاب رو انجام بدی تا به همهٔ محتواها و امکانات دسترسی داشته باشی.

گام اول
فقط کافیه QR Code کتاب رو اسکن کنی!

گام دوم
با شماره موبایلت وارد بشی.

گام سوم
کد اسکرچ رو بعد از خراشیدن، ثبت و فعال‌سازی کنی. (فقط برای بار اول)

بریم ببینیم با فعال‌شدن پنل کتاب چیا گیرمون میاد!

۲ نسخهٔ دیجیتالی کتاب، کتابخوان خیلی سبز

با خرید نسخهٔ چاپی این کتاب، نسخهٔ دیجیتال اون هم در اختیار شما قرار می‌گیره تا بتونید در هر زمان و مکانی به محتوای کتاب دسترسی داشته باشید.
کتابخوان دیجیتال خیلی‌سبز به شما این امکان رو می‌ده که متناسب با سبک مطالعهٔ خودتون، از امکانات متنوعش استفاده کنید.

- هایلایت کردن و علامت گذاری
- یادداشت کردن
- امکان مطالعه در هر دستگاهی

۳ همایش ویژهٔ شب امتحان

همهٔ دانش‌آموزها در هر سطحی که هستن، قبل از امتحان‌های نهایی (یا نوبت اول) نیاز دارن که یه معلم حرفه‌ای کار رو براشون جمع کنه! جواب این نیاز چیزی نیست جز همایش‌های شب امتحان خیلی‌سبز که ویژگی‌های زیر رو دارن:

- تدریس‌شده توسط بهترین دبیران
- تحلیل امتحان‌های نهایی سال‌های اخیر
- نکات مشاوره‌ای و پیش‌بینی سؤالات امتحان نهایی
- مرور کاربردی ویژهٔ امتحان نهایی
- بررسی تمام نکات مهم و پرکاربرد
- آموزش تشریحی‌نویسی

۴ کلاس‌های آنلاین کامل

خیلی از دانش‌آموزها نیاز دارن که یه معلم حرفه‌ای مطالب رو بهشون درس بده. به همین خاطر، ما تصمیم گرفتیم که به همراه این کتاب، کلاس آنلاین دین‌وزندگی دوازدهم خیلی‌سبز رو به شما هدیه بدیم تا از این نظر هم هیچ نگرانی‌ای نداشته باشید.

۵ نمونه سؤال‌های آزمون تشریحی خیلی‌سبز

آزمون‌های تشریحی خیلی‌سبز، پرمخاطب‌ترین آزمون‌های آزمایشی تشریحی در کشور هستن! این آزمون‌ها با کیفیت‌ترین و شبیه‌ترین سؤال‌ها به امتحان‌های نهایی رو دارن و ما آرشیو این آزمون‌ها رو براتون در پنل کتاب قرار دادیم.

حالا بریم ببینیم داخل کتاب چه خبره!

۶ ساختار کتاب اصلی در یک نگاه

- **کتاب اصلی**
  - درس ۱
  - درس ۲
  - ...
  - درس ۱۰
  - پاسخ تشریحی سؤال‌های درس ۱ تا ۱۰
  - ضمیمهٔ آیات، احادیث و اشعار
- **درس‌نامه**
  - تصویر صفحه‌های کتاب درسی غنی‌شده با نکات امتحانی
  - پاسخ به فعالیت‌ها و سؤالات متن کتاب درسی
  - توضیح خط‌به‌خط کتاب درسی به‌همراه ارائهٔ نکات مفهومی و ترکیبی در کنار هر صفحهٔ کتاب درسی
  - بررسی همهٔ آیات، احادیث و اشعار در کادرهای ویژه
  - حالا تو بگوهای جادویی!
  - خلاصهٔ نموداری
- **سؤال‌های امتحانی**
  - سؤال‌های ستاره‌دار
  - سؤال‌های بدون علامت برای تمرین بیشتر
  - سؤال‌های هجده پلاس

۷ معرفی آیکون‌ها و کادرهای درس‌نامه

نکته | هر موقع در درس‌نامه به آیکون‌های نکته برخورد کردید، باید دقتتون رو چند برابر کنید.

نکته ترکیبی | معمولاً در امتحان نهایی حداقل یک سؤال ترکیبی طرح می‌شه؛ به این نکات در درس‌نامه توجه ویژه‌ای کرده‌ایم.

کادر آیه، حدیث و شعر | ۲/۵ نمره به طور مستقیم از آیه و حدیث و حداقل ۱/۵ از شعرهای کتاب درسی در امتحان نهایی سؤال طرح می‌شه. اگه می‌خواید بیست بشید کادرهای بررسی آیه، بررسی حدیث و بررسی شعر رو جدی بگیرید.

حالا تو بگو | معمولاً معلم‌ها قبل این‌که برن سراغ مبحث بعدی، چندتا سؤال از مبحث قبلی می‌پرسن تا مطمئن بشن دانش‌آموزا اون مبحث رو یاد گرفتن. ما هم در «حالا تو بگو»ها همین کارو کردیم.

۸ معرفی آیکون‌های بخش سؤال‌های امتحانی

فرض کنید دوتا دانش‌آموز به نام‌های ریک و مورتی می‌خوان برای امتحان نهایی از این کتاب استفاده کنن.
ریک یه دانش‌آموز با سطح درسی قویه که از اول سال شروع به خواندن این کتاب کرده. مورتی یه دانش‌آموز با سطح درسی ضعیفه که خوندن این کتاب رو گذاشته برای بعد از عید و می‌خواد نزدیک امتحان نهایی از این کتاب استفاده کنه. به نظرتون مورتی می‌رسه همهٔ سؤال‌هایی رو که ریک در مدت ۹ ماه خونده، پاسخ داده و یاد گرفته یه ماه و نیمه بخونه و یاد بگیره؟ حتمن نه!! پس ریک که هدفش ۲۰گرفتنه، توی حل‌کردن سؤال‌ها یه فرق‌هایی با مورتی داره. به همین خاطر ما سؤال‌های امتحانی رو با علامت‌های 18+ و ★ دسته‌بندی کردیم، که هر دانش‌آموز با توجه به سطح و وقتش بتونه از این کتاب استفاده کنه!

آیکون	معرفی	توصیه
★ (۶۱۳سؤال ستاره‌دار)	حداقل چیزی که یه دانش‌آموز باید برای امتحان نهایی بلد باشه!	اگه حال داری یا نداری، ضعیف هستی یا قوی، در هر صورت سؤال‌های ★ رو حتمن یاد بگیر.
— (سؤال‌های بدون علامت)	این سؤال‌ها برای تثبیت یک ایدهٔ آموزشی طراحی شدن.	بعد از سؤال‌های ستاره‌دار برای تمرین بیشتر سؤال‌های بدون علامت را حل کنید.
18+ (بیش‌از۱۸سؤال هجده پلاس)	این سؤال‌ها سختن. اگه به کم‌تر از ۲۰ راضی نمی‌شی، برو سراغ سؤال‌ها.	اگه به اندازهٔ کافی تسلط پیدا کرده باشی، می‌تونی بری سراغ 18+ ها!

۹ ساختار کتاب‌های ضمیمه در یک نگاه

همون‌طور که می بینین همراه با این کتاب دو جلد ضمیمه هم هدیه گرفتین! یه جلد ضمیمهٔ آزمون و یک جلد ضمیمهٔ خلاصه درس شب امتحانی. ضمیمهٔ آزمون شامل ۱۷ امتحانه و ساختارش به صورت زیر است:

کتاب ضمیمهٔ آزمون

- ۱۰ امتحان طبقه‌بندی‌شده به صورت درس‌به‌درس
  - جامع درس ۱
  - جامع درس ۲
  - ...
  - جامع درس ۱۰
- ۲ امتحان نوبت اول تألیفی
- ۵ امتحان نوبت دوم
  - ۲ امتحان جامع کل کتاب تألیفی و دشوار
  - ۳امتحان نهایی
- پاسخ تشریحی همهٔ آزمون‌ها

شب امتحان نمی‌شه کل کتاب رو دوباره خوند، به همین خاطر ما براتون یه ضمیمهٔ خلاصه درس گذاشتیم که بتونید مهم‌ترین نکات رو خیلی سریع شب امتحان مرور کنید.

کل کتاب ضمیمهٔ خلاصه درس شب امتحان

درس ۱ ← درس ۲ ← درس ۳ ← ... ← درس ۱۰

نِگاهی دقیق به ساختار درس‌نامهٔ این کتاب

۱ همهٔ صفحات کتاب درسی را برایتان قرار داده‌ایم؛ چون مهم‌ترین منبع شما برای امتحان نهایی «دین و زندگی»، خودِ کتاب درسی است.

۲ کتاب درسی را با اضافه‌کردن نکات امتحانی و مفهومی و هم‌چنین هایلایت‌کردن عبارت‌های مهم آن برایتان غنی‌سازی کرده‌ایم.

۳ تمام سؤال‌های کتاب درسی را به طور کامل پاسخ داده‌ایم.

۵ «حالا تو بگو»های این کتاب، جادویی هستن! در صفحهٔ بعد این‌که چرا بهش می‌گیم «جادویی» رو براتون توضیح می‌دیم!

اندیشه

مانند بذری است که:
۱ در ذهن انسان ← جوانه می‌زند.
۲ در دل و قلب ← ریشه می‌دواند.
۳ برگ و بار آن ← به صورت اعمال ظاهر می‌شود.

ثمرات اندیشه
← ۱- پرطراوت و زیباکردن بهار جوانی
← ۲- شکوفاکردن استعدادها
← ۳- امیدواکردن به آینده‌ای زیباتر
← ۴- می‌تواند برترین عبادت‌ها باشد.
(توجه: به شرط آن‌که مداوم و دربارهٔ خدا و قدرت او باشد.)

حدیث پیامبر اکرم ﷺ
«أَفضَلُ العِبادَةِ إدمانُ التَّفَكُّرِ فِی اللهِ وَ فی قُدرَتِهِ»

موضوع حدیث: برترین عبادت، اندیشیدن دربارهٔ خداوند

پیام حدیث: ۱- اهمیت اندیشه در اسلام
۲- اندیشیدن در صورتی می‌تواند برترین عبادت باشد که: الف) مداوم باشد.
ب) دربارهٔ خدا و قدرت او (صفات او) باشد.

نکته تفکر در جهان هستی ما را با این سؤال‌های اساسی روبه‌رو می‌کند که:
■ این جهان با میلیاردها سیاره و کهکشان و ستاره و ... یا میلیاردها موجود متنوع از کجا آمده است؟
■ موجودات جهان، هستی خود را و امدار چه کسی هستند؟

۱ بخش اول
تفکّر و اندیشه

اندیشه مانند بذری است که در ذهن جوانه می‌زند، در دل و قلب ریشه می‌دواند و برگ و بار آن به‌صورت اعمالِ ظاهر می‌گردد. برگ و بار (نتیجه) اندیشهٔ انسان، عمل اوست.
اندیشه، بهار جوانی را پرطراوت و زیبا می‌سازد، استعدادها را شکوفا می‌کند و امید به آینده‌ای زیباتر را نوید می‌بخشد. علاوه بر آن می‌تواند برترین عبادت‌ها باشد. پیامبر اکرم ﷺ می‌فرماید:

أَفضَلُ العِبادَةِ إدمانُ التَّفَكُّرِ فِی اللهِ وَ فی قُدرَتِهِ

اهمیت و جایگاه تفکر و اندیشه: برترین عبادت، اندیشیدن مداوم دربارهٔ خدا و قدرت اوست.

این اندیشه در مورد صفات و افعال خداوند است، نه ذات و حقیقت او. چون تفکر در صفات الهی ممکن و در ذات او غیرممکن است. (علت را در ادامهٔ درس خواهیم گفت)

این بخش از کتاب به همین عبادت پرداخته است: اندیشه دربارهٔ خدا

درس اول
هستی بخش

آیا تاکنون پرایتان پیش آمده است که در فضایی آرام نشسته و به دور از هیجان و هیاهوی زندگی دربارهٔ این جهان پر جنب‌وجوش تفکّر کرده باشید؟ تفکّر دربارهٔ جهان دوردست؛ یعنی آسمان پرکران با کهکشان‌ها، منظومه‌ها، خورشید و سیّارگان؛ و تفکّر دربارهٔ همین جهان نزدیک، یعنی زمین با جنگل‌ها، دریاها، بیابان‌ها، جانوران، گیاهان و گل‌های زیبایش.
آیا هرگز دربارهٔ آغاز و پایان این هستی بهناور فکر کرده‌اید؟ به راستی این میلیاردها میلیارد کهکشان و ستاره و سیّاره، با میلیاردها موجود متنوع از کجا آمده‌اند؟ موجودات جهان، هستی خود را و امدار چه کسی هستند؟! در این بخش از کتاب در مورد خداوند و صفات او صحبت می‌شود. پاسخ همهٔ این سؤالات، مخصوصاً این سؤال که «موجودات جهان، هستی خود را و امدار چه کسی هستند؟» خداوند است.

۲ و ۶

حالا تو بگو
۱ اندیشه همچون بذری است که در ذهن جوانه می‌زند و در دل (قلب) ریشه می‌دواند.
۲ برگ و بار اندیشهٔ انسان به صورت اعمال عیان می‌گردد.
۳ از ثمرات اندیشه این است که بهار جوانی را پرطراوت و زیبا می‌سازد، استعدادها را شکوفا می‌کند و امید به آینده‌ای زیباتر را نوید می‌بخشد.
۴ با توجه به این حدیث پیامبر ﷺ: «أفضل العبادة ادمان التّفكّر فی الله و فی قدرته»، اندیشه می‌تواند برترین عبادت‌ها باشد.
۵ شرط برترین عبادت بودنِ اندیشه در کلام نبوی این است که مداوم باشد و دربارهٔ خدا و قدرت او باشد.
۶ طرح سؤال‌هایی همچون «موجودات جهان، هستی خود را و امدار چه کسی هستند؟» بازتاب تفکر در فضایی آرام پیرامون جهان هستی و دربارهٔ آغاز و پایان آن است.
۷ موجودات جهان، هستی خود را وامدار خداوند هستند.

۴ درکنار هر صفحهٔ کتاب درسی براتون اون صفحه رو کامل توضیح داده‌ایم تا هیچ سؤالی براتون پیش نیاد.

۱۰ | دین و زندگی ۱۲ کتاب‌نامه‌ای • BEAST MODE

جادوی «حالا تو بگو»های خیلی سبز

■ همون‌طورکه دیدید همراه با این کتاب یه طلق قرمزهم هدیه گرفتین! این طلق قرمزهمون چوبِ جادوگری شماس!

مرحلهٔ ۱ همون‌طورکه درشکل زیرمی‌بینید، قبل از این‌که طلق رو روی «حالا تو بگو»ها قراربدید، کلمات قرمزشدهٔ متن دیده می‌شوند.

مرحلهٔ ۲ بیاید جادو کنیم! وقتی طلق قرمزرو مثلِ شکل پایین روی «حالا تو بگو»ها قرارمی‌دید، کلمات و عبارات قرمزمحو می‌شن و شما رو با یه سری جای خالی تنها می‌ذارن که باید به آن جای خالی‌ها پاسخ بدید.

درسنامه و سؤالات امتحانی

اندیشه

مانند بذری است که:

۱ در ذهن انسان ← جوانه می‌زند.

۲ در دل و قلب ← ریشه می‌دواند.

۳ برگ و بار آن ← به صورت **اعمال** ظاهر می‌شود.

ثمرات اندیشه

۱- پرطراوت و زیباکردن بهار جوانی

۲- شکوفاکردن استعدادها

۳- امیدوارکردن به آینده‌ای زیباتر

۴- می‌تواند برترین عبادت‌ها باشد.

(توجه: به شرط آن‌که **مداوم** و دربارهٔ **خدا** و **قدرت او** باشد.)

حدیث پیامبر اکرم ﷺ

«اَفضَلُ العِبادَةِ ادمانُ التَّفَكُّرِ فِی اللهِ وَ فی قُدرَتِهِ»

موضوع حدیث: برترین عبادت، اندیشیدن دربارهٔ خداوند

پیام حدیث: ۱- اهمیت اندیشه در اسلام

۲- اندیشیدن در صورتی می‌تواند برترین عبادت باشد که: الف) مداوم باشد.

ب) دربارهٔ خدا و قدرت او (صفات او) باشد.

نکته تفکر در جهان هستی ما را با این سؤال‌های اساسی روبه‌رو می‌کند که:

- این جهان با میلیاردها سیاره و کهکشان و ستاره و ... با میلیاردها موجود متنوع از کجا آمده است؟
- موجودات جهان، هستی خود را و امدار چه کسی هستند؟

بخش اوّل

۱ تفکّر و اندیشه

اندیشه مانند بذری است که در ذهن جوانه می‌زند، در دل و قلب ریشه می‌دواند و برگ و بار آن به‌صورت اعمال ظاهر می‌گردد. (برگ و بار (نتیجه) اندیشهٔ انسان، عمل اوست.)

اندیشه، (۱) بهار جوانی را پرطراوت و زیبا می‌سازد، (۲) استعدادها را شکوفا می‌کند و (۳) امید به آینده‌ای زیباتر را نوید می‌بخشد. علاوه بر آن می‌تواند برترین عبادت‌ها باشد. پیامبر اکرم ﷺ می‌فرماید:

اهمیت و جایگاه اندیشه

اَفضَلُ العِبادَةِ اِدمانُ التَّفَكُّرِ فِی اللهِ وَ فی قُدرَتِهِ[۱]

برترین عبادت، اندیشیدن مداوم دربارهٔ خدا و قدرت اوست.

این اندیشه در مورد صفات و افعال خداوند است، نه ذات و حقیقت او. چون تفکر در صفات الهی ممکن و در ذات او غیرممکن است. (علت را در ادامهٔ درس خواهیم گفت)

این بخش از کتاب به همین عبادت پرداخته است: اندیشه دربارهٔ خدا

درس اوّل هستی بخش

آیا تاکنون برایتان پیش آمده است که در فضایی آرام نشسته و به دور از هیجان و هیاهوی زندگی دربارهٔ این جهان پر جنب‌وجوش تفکّر کرده باشید؟ تفکّر دربارهٔ جهان دوردست؛ یعنی آسمان بی‌کران با کهکشان‌ها، منظومه‌ها، خورشید و سیّارگان؛ و تفکّر دربارهٔ همین جهان نزدیک، یعنی زمین با جنگل‌ها، دریاها، بیابان‌ها، جانوران، گیاهان و گل‌های زیبایش.

آیا هرگز دربارهٔ آغاز و پایان این هستی پهناور فکر کرده‌اید؟ به راستی این میلیاردها میلیارد کهکشان و ستاره و سیّاره، با میلیاردها موجود متنوّع از کجا آمده‌اند؟ موجودات جهان، هستی خود را و امدار چه کسی هستند؟! در این بخش از کتاب در مورد خداوند و صفات او صحبت می‌شود. پاسخ همهٔ این سؤالات، مخصوصاً این سؤال که «موجودات جهان، هستی خود را و امدار چه کسی هستند؟»، خداوند است.

۲ و ۶

حالا تو بگو

۱ اندیشه همچون بذری است که در ذهن جوانه می‌زند و در دل (قلب) ریشه می‌دواند.

۲ برگ و بار اندیشهٔ انسان به صورت اعمال عیان می‌گردد.

۳ از ثمرات اندیشه این است که بهار جوانی را پرطراوت و زیبا می‌سازد، استعدادها را شکوفا می‌کند و امید به آینده‌ای زیباتر را نوید می‌بخشد.

۴ با توجه به این حدیث پیامبر ﷺ: «افضل العبادة ادمان التّفکّر فی الله و فی قدرته»، اندیشه می‌تواند برترین عبادت‌ها باشد.

۵ شرط برترین عبادت بودنِ اندیشه در کلام نبوی این است که مداوم باشد و دربارهٔ خدا و قدرت او باشد.

۶ طرح سؤال‌هایی همچون «موجودات جهان، هستی خود را و امدار چه کسی هستند؟» بازتاب تفکر در فضایی آرام پیرامون جهان هستی و دربارهٔ آغاز و پایان آن است.

۷ موجودات جهان، هستی خود را وامدار خداوند هستند.

نیازمندی جهان به خدا در پیدایش

(شناخت اولیه و فطری) نسبت به خداوند

هر کدام از ما، براساس فطرت خویش، خدا را می‌یابیم و حضورش را درک می‌کنیم. به روشنی می‌دانیم در جهانی زندگی می‌کنیم که آفریننده‌ای حکیم آن را هدایت و پشتیبانی می‌کند و به موجودات مدد می‌رساند. با وجود این شناخت اوّلیه، قرآن کریم ما را به معرفت عمیق‌تر دربارهٔ خداوند فرا می‌خواند و راه‌های گوناگونی را برای درک وجود او و نیز شناخت صفات و افعال او به ما نشان می‌دهد. یکی از این راه‌ها، تفکّر دربارهٔ نیازمند بودن جهان، در پیدایش خود، به آفریننده است. بیان این راه به شرح زیر است:

ویژگی مشترک انسان و پدیده‌های دیگر

مقدمهٔ اول: * اگر به خود نظر کنیم، خود را پدیده‌ای می‌یابیم که وجود و هستی‌مان از خودمان نیست. در اشیای پیرامون نیز که بیندیشیم، آنها را همین‌گونه می‌بینیم؛ حیوانات، گیاهان، جمادات، زمین، ستاره‌ها و کهکشان‌ها، همه را پدیده‌هایی می‌یابیم که وجودشان از خودشان نبوده و نیست.

پدیده‌ها — وجودشان — از خودشان نیست.

مقدمهٔ دوم: * پدیده‌ها، که وجودشان از خودشان نیست، برای موجود شدن نیازمند به پدیدآورنده‌ای هستند که خودش پدیده نباشد، بلکه وجودش از خودش باشد؛ همان‌طور که چیزهایی که شیرین نیستند، برای شیرین شدن نیازمند به چیزی هستند که خودش شیرین باشد. عبدالرحمان جامی این معنا را در دو بیت چنین بیان می‌کند:

① پدیده نیازمند به پدیدآورنده است.

② یک موجود اگر ذاتاً موجود باشد، نیازمند به پدیدآورنده نیست.

ذاتِ نایافته از هستی، بخش — چون تواند که بود هستی‌بخش[1]

خشک ابری که بود ز آب تهی — ناید از وی صفت آب‌دهی[2]

سهم‌بهره — هستی‌بخشیدن

حواستون باشه که این دو بیت مربوط به مقدمهٔ دوم است.

ذاتاً موجود، یعنی وجود در ذات آن است.

آری در آفرینش نیز، یک موجود فقط در صورتی در وجود خود نیازمند به دیگری نیست که خودش ذاتاً موجود باشد. در این صورت، چنین چیزی دیگر پدیده نیست و نیاز به پدیدآورنده نخواهد داشت؛ همواره بوده است و همواره خواهد بود.

که خودش ذاتاً موجود است

جملهٔ مهم و پرتکرار در امتحان

نتیجه: * با توجه به دو مقدمهٔ فوق می‌توانیم نتیجه بگیریم که ما و همهٔ پدیده‌های جهان، در پدیدآمدن و هست شدنِ خود به آفریننده‌ای نیازمندیم که ① خودش پدیده نباشد و ② سرچشمه هستی باشد. این وجود برتر و متعالی «خدا» نامیده می‌شود.

تفکّر در متن

توضیحات صفحه قبل را به‌صورت یک استدلال، به‌طور خلاصه بنویسید.

مقدمه اوّل: ما و این جهان پدیده‌هایی هستیم که وجود ما از خودمان نیست و هستی ما از خودمان سرچشمه نمی‌گیرد.

مقدمه دوم: موجوداتی که وجودشان از خودشان نیست (پدیده‌ها) در موجودشدن خود، نیازمند پدیدآورنده‌ای هستند که پدیده نباشد، بلکه وجودش از خودش باشد.

نتیجه: همهٔ موجودات و پدیده‌های جهان برای پدیدآمدن و هست‌شدن نیازمند آفریننده‌ای هستند که سرچشمهٔ هستی است و آن را خدا می‌نامیم.

۷ و ۸

حالا تو بگو

۸ انسان براساس فطرت خویش، خدا را می‌یابد و حضورش را درک می‌کند که به آن شناخت اولیه گویند. (نهایی خرداد ۱۴۰۲)

۹ هر انسانی فطرتاً می‌داند در جهانی زندگی می‌کند که آفریننده‌ای حکیم آن را هدایت و پشتیبانی می‌کند.

۱۰ قرآن کریم ما را به معرفت عمیق‌تر دربارهٔ خداوند نسبت به یک شناخت فطری فرامی‌خواند.

۱۱ قرآن کریم راه‌های گوناگونی را برای درک وجود خدا و نیز شناخت افعال و صفات او به ما نشان می‌دهد.

۱۲ تفکر دربارهٔ نیازمندی جهان به خدا در پیدایش یکی از راه‌های معرفت عمیق دربارهٔ خداوند است.

۱۳ با توجه به مقدمهٔ اول نیازمندی به خداوند، وجود و هستی پدیده‌ها از خودشان نیست.

۱۴ پدیده‌ها برای موجودشدن نیازمند به پدیدآورنده‌ای هستند که خودش پدیده نباشد.

۱۵ بیت «ذات نایافته از هستی، بخش/ چون تواند که بود هستی‌بخش» مربوط به مقدمهٔ دوم نیازمندی جهان به خدا در پیدایش است.

۱۶ یک موجود فقط در صورتی وجودش نیازمند به دیگری نیست که خودش ذاتاً موجود باشد.

۱۷ وجودی که خودش موجود باشد، دیگر پدیده نیست و نیاز به پدیدآورنده نخواهد داشت.

۱۸ ما و همهٔ پدیده‌های جهان در پدیدآمدن و هست‌شدن به آفریننده‌ای نیازمندیم که خودش پدیده نباشد و سرچشمهٔ هستی باشد.

۱۹ هر وجودی به آفریننده نیازمند نیست اما هر پدیده‌ای به پدیدآورنده نیازمند است.

شناخت انسان نسبت به خداوند

انواع شناخت نسبت به خداوند

۱ شناخت اولیه و فطری:

براساس فطرت خویش

- خدا را می‌یابیم.
- حضور خداوند را درک می‌کنیم.
- می‌دانیم آفریننده‌ای حکیم جهان را هدایت و پشتیبانی می‌کند.

۲ شناخت و معرفت عمیق‌تر:

قرآن

- ما را به این شناخت عمیق‌تر دعوت می‌کند.
- راه‌های گوناگونی برای درک وجود خدا و شناخت صفات خدا به ما نشان می‌دهد.

یکی از راه‌های شناخت عمیق‌تر ← تفکر دربارهٔ نیازمند بودن جهان در پیدایش خود به آفریننده است.

نیازمندی جهان به خداوند در پیدایش

مقدمهٔ اول

- ما و این جهان پدیده هستیم.
- یعنی وجودمان از خودمان نیست. (ویژگی پدیده‌ها)
- هستی ما از خودمان سرچشمه نمی‌گیرد.

مقدمهٔ دوم

- موجوداتی که وجودشان از خودشان نیست (پدیده‌ها)، در موجودشدن خود نیازمند به پدیدآورنده هستند.
- پدیدآورنده‌ای که خودش پدیده نباشد، بلکه وجودش از خودش باشد. (ذاتاً موجود باشد.)

نتیجه ما و همهٔ پدیده‌های جهان در پدیدآمدن و هست‌شدن خود نیازمند آفریننده‌ای هستیم که خودش پدیده نباشد و سرچشمهٔ هستی باشد. این وجود برتر و متعالی، خداوند است.

شعر جامی

«ذاتِ نایافته از هستی، بخش — چون تواند که بود هستی‌بخش
خشک ابری که بود ز آب تهی — ناید از وی صفت آب‌دهی»

موضوع شعر: مقدمهٔ دوم استدلال در مورد نیازمندی جهان و پدیده‌ها به خداوند در پیدایش

پیام شعر: پدیده‌ای که هستی خودش نیازمند به دیگری است، نمی‌تواند هستی‌بخش باشد. مانند ابر خشکی که آبی ندارد؛ پس نمی‌تواند آبی از آن ببارد.

نکته ۱ در مقدمهٔ اول از این صحبت می‌شود که مخلوقات همه پدیده هستند./ پدیده‌ها متکی به خود نیستند./ وجودشان از خودشان نیست./ هستی‌شان از خودشان نیست.

۲ در مقدمهٔ دوم دربارهٔ دو موضوع صحبت می‌شود: ۱) نیازمندی و اتکای پدیده به پدیدآور/ ۲) ویژگی پدیدآورنده که خودش باید ذاتاً موجود و بی‌نیاز باشد.

نکته مفهومی هر پدیده‌ای به پدیدآور و آفریننده نیازمند است، اما هر وجودی به آفریننده نیازمند نیست. (خداوند وجودی است که به پدیدآورنده و آفریننده نیازمند نیست.)

نیازمندی جهان به خداوند در بقا

مقایسهٔ «رابطهٔ بنّا با ساختمان» و «رابطهٔ خداوند با جهان»:

تفاوت بنیادین

بنّا ← کارش صرفاً جابه‌جاکردن و چینش مواد است (بنّا ناظم است نه خالق) و مسجد پس از ساخته‌شدن دیگر به بنّا نیاز ندارد.

خداوند ← خالق همه‌چیز از جمله مصالح، بنّا و خواص مصالح است و همه چیز برای خلق و بقا به او نیازمند است.

نتیجه ساختمان در بقا نیازمند بنّا نیست، اما جهان هستی و موجودات در بقا نیز مانند پیدایش نیازمند خداوند هستند.

یک تشبیه: «رابطهٔ مولد برق با جریان برق» و «رابطهٔ خداوند باجهان»

شباهت: وقتی مولد متوقف شود، جریان برق قطع می‌شود، هرگاه هم خداوند هستی‌بخشی نکند، جهان و موجودات آن وجود نخواهند داشت.

نکته ۱ موجودات جهان در بقا نیز مانند پیدایش، نیازمند خدا هستند **(علّت)**؛ در نتیجه: موجودات دائماً در حال عرض نیاز به پیشگاه الهی می‌باشند. **(معلول)**

۲ نیازمندی جهان در بقا به خداوند یعنی این‌که: نیاز جهان به خداوند **«همواره»**، **«در هر لحظه»** و **«در هر آن»** است. این نیاز هیچ‌گاه **قطع یا کم نمی‌شود** و خداوند هر لحظه اراده کند، جهان و هر آن‌چه در آن است، از بین می‌رود.

شعر مولوی

«ما چو نایییم و نوا در ما ز توست — ما چو کوهیم و صدا در ما ز توست
ما که باشیم ای تو ما را جانِ جان — تا که ما باشیم با تو در میان
ما عدم‌هاییم و هستی‌های ما — تو وجود مطلقی، فانی نما
ما همه شیران ولی شیر عَلَم — حمله‌مان از باد باشد دم به دم»

موضوع شعر: نیازمندی موجودات به خداوند و عرض نیاز به پیشگاه او

پیام‌های شعر: بیت ۱: منظور از این‌که نوا و صدای ما از خداست این است که وجود و هستی ما از خداوند است.

بیت ۲: ما به وسیلهٔ خداوند در میان، یعنی در جهان وجود هستیم و این خداوند است که به ما جان بخشیده.

بیت ۳: همهٔ موجودات معدوم و نیست هستند و خداوند وجود مطلق است، گرچه چشم‌های ظاهربین انسان مشغول ظواهر شده و او را نمی‌بیند و خداوند از شدت ظهور برای برخی انسان‌ها فانی جلوه می‌کند.

بیت ۴: ما و همهٔ پدیده‌ها مانند شیر علم، یعنی شیر روی پرچم هستیم که در اثر باد حرکت می‌کند و از خودش توان و وجودی ندارد.

نکته ابیات بالا بیانگر نیازمندی انسان و موجودات به خداوند در دو مرحلهٔ پیدایش و بقاست (اما بیشتر به نیازمندی در بقا تأکید می‌کند.)

تفاوت بنیادین این است که:
بنّا خالق و آفریننده نیست، اما خداوند آفریننده است و حتی بنّا را خلق کرده است.

(بدون آن‌که نیازمند به سازنده باشد)

نیازمندی جهان به خدا در بقا

شما حتماً نام مسجد گوهرشاد را که در جوار حرم مطهر امام رضا (ع)، است، شنیده‌اید. شاید بارها آن را دیده و در آن نماز خوانده‌اید. این مسجد یکی از شاهکارهای هنر ایرانیِ بازمانده از دورهٔ تیموریان است و جاذبهٔ زیادی برای گردشگران و زائران دارد. این مسجد باشکوه همچنان باقی است، اما از معمار و بنّا و کارگرانی که آن را با عشق و هنر بنا کرده‌اند خبری نیست. آیا رابطهٔ خدا با جهان نیز مانند رابطهٔ بنّا با مسجد است؟ قطعاً خیر، چون مسجد پس از ساخته‌شدن دیگر به بنّا نیازمند نیست، برعکس جهان که همواره به خداوند محتاج است.

اگر اندکی دقت کنیم، درمی‌یابیم که یک تفاوت بنیادین میان این دو رابطه وجود دارد. مسجد گوهرشاد از مصالح ساختمانی مانند خاک و سنگ و گچ و چوب و کاشی و... تشکیل شده که هیچ‌کدام از آنها را بنّا به‌وجود نیاورده است. هریک از این مصالح نیز خواصّی دارند که بنّا آن را ایجاد نمی‌کند. بنّا نه چسبندگی گچ را ایجاد می‌کند و نه سختی و استحکام سنگ را؛ به‌عبارت دیگر بنّا نه اجزای ساختمان را پدید آورده و نه خواص آن اجزا را. کار بنّا فقط جابه‌جا کردن مواد و چینش آنها است. اما خداوند، خالق سنگ و گچ و چوب، و خواصّ آنها و حتّی خالق خود بنّا است. بر این اساس وجود بنّا و نیز وجود مصالح و خواصّ آنها، همه وابسته به خداست و خداوند هر لحظه اراده کند، آنها از بین می‌روند و ساختمان متلاشی می‌گردد. به همین جهت، جهان همواره و در هر «آن» به خداوند نیازمند است و این نیاز هیچ‌گاه قطع یا کم نمی‌شود. نیازمندی در هر آن، یعنی نیازمندی در بقا

به‌عنوان مثال می‌توان گفت که رابطهٔ خداوند با جهان، تا حدّی شبیه رابطهٔ مولّد برق با جریان برق است؛ همین که مولّد متوقف شود جریان برق هم قطع می‌گردد و لامپ‌های متصل به آن نیز خاموش می‌شوند.

بنابراین، مسجد با ساخته شدن، از بنّا بی‌نیاز می‌شود اما موجودات چنین نیستند و پس از پیدایش نیز همچنان، مانند لحظهٔ نخستِ خلق شدن، به خداوند نیازمند هستند. از این‌رو دائماً با زبان حال، به پیشگاه الهی عرض نیاز می‌کنند.

علت: (انتم الفقراء الی الله)

معلول: (یسأله من فی السماوات و الارض ...)

زبان حال موجودات را مولوی این گونه بیان می‌کند :

۱- ما چو نایم و نوا در ما ز توست — ما چو کوهیم و صدا در ما ز توست
۲- ما که باشیم ای تو ما را جانِ جان — تا که ما باشیم با تو در میان
۳- ما عدم‌هاییم و هستی‌های ما — تو وجود مطلقی، فانی نما
۴- ما همه شیران ولی شیر عَلَم[1] — حمله‌مان از باد باشد دم به دم[2]

ابیات بیانگر نیازمندی در پیدایش و بقا به خداوند است، با تأکید بیشتر بر نیازمندی در بقا.

۹ و ۱۰

حالا تو بگو

۲۰ وجود مسجد گوهرشاد به عنوان یکی از شاهکارهای هنر ایرانی دورهٔ تیموریان، نشان می‌دهد که این بنای با شکوه در بقای خود نیازی به سازنده‌اش ندارد.

۲۱ تفاوت بنیادین میان رابطهٔ جهان هستی با خداوند و ساختمان با بنّا این است که خداوند خالق هستی است، اما کار بنّا فقط جابه‌جاکردن مواد و چینش آن‌ها است.

۲۲ وجود بنّا و نیز وجود مصالح و خواص آن‌ها، همه وابسته به خداوند است.

۲۳ جهان همواره و در هر «آن» به خداوند نیازمند است.

۲۴ نیازمندی جهان به خداوند، هیچ‌گاه قطع یا کم نمی‌شود.

۲۵ رابطهٔ خداوند با جهان، تا حدی شبیه رابطهٔ مولد برق با جریان برق است.

۲۶ موجودات هر لحظه به خدا نیازمندند از این‌رو دائماً به پیشگاه الهی عرض نیاز می‌کنند.

۲۷ عرض نیاز موجودات به پیشگاه الهی بازتاب نیازمندی دائمی آن‌هاست.

۲۸ منظور از نیازمندی در هر آن به خداوند، نیازمندی در بقا است.

۲۹ ابیات مولانا: «ما چو نایییم و نوا در ما زتوست ...»، تأکیدی بر نیازمندی انسان در پیدایش و بقا به خداوند است.

۳۰ نیازمندی جهان به خداوند، مربوط به مرحلهٔ پیدایش و بقا است.

تدبّر در قرآن

در آیات زیر تدبّر کنید و به سؤالات پاسخ دهید.

■ یـا اَیُّهَا النّـاسُ
اَنـتُمُ الفُـقَراءُ اِلَـی اللّهِ
وَ اللّـهُ هُـوَ الغَنِیُّ الحَـمیدُ[۳]

ای مردم (پدیده نیازمند است) / شما به خداوند نیازمند هستید (در پیدایش و بقا) / و خدا است که [تنها] بی‌نیاز ستوده است. (خداوند پدیده نیست و ذاتاً موجود است.)

آیه خطاب به مردم است، اما مردم به عنوان مصداق و نمونه‌ای از مخلوقات خداوند مورد نظر هستند و فقیربودن ویژگی هر مخلوقی است.

■ یَسألُـهُ مَن فِی السَّماواتِ وَ الاَرضِ
کُـلَّ یَـومٍ هُوَ فی شَـأنٍ[۴]

هر آنچه در آسمان‌ها و زمین است، پیوسته از او درخواست می‌کند. / او همواره دست اندرکار امری است.

این فعل مضارع است؛ یعنی سؤال و تقاضا دائمی است.

درخواست پیوسته یعنی نیازمندی در بقا به خداوند

۱ــ فکر می‌کنید چرا موجودات پیوسته از خداوند درخواست دارند؟

۲ــ نیاز انسان به خدا شامل چه چیزهایی می‌شود؟ انسان در همه‌چیز، هم در پیدایش و هم در بقا وابسته به خداوند است. (زیرا همهٔ موجودات برای لحظهٔ لحظهٔ وجود خود محتاج خدا هستند و اگر خدا لحظه‌ای آنان را به خود واگذارد، نیست و نابود می‌شوند.)

۳ــ منظور از اینکه خداوند هر لحظه دست‌اندرکار امری است، چیست؟ یعنی خداوند همواره امور جهان را تدبیر و اداره می‌کند و همواره در حال فیض‌رسانی به مخلوقات است.

آگاهی، سرچشمهٔ بندگی

انسان‌های ناآگاه نسبت به نیاز دائمی انسان به خداوند، بی‌توجه‌اند؛ امّا انسان‌های آگاه دائماً سایهٔ لطف و رحمت خدا را احساس می‌کنند و خود را نیازمند عنایات پیوستهٔ او می‌دانند. هرچه معرفت انسان به خود (خودشناسی) و رابطه‌اش با خدا بیشتر شود، (علت) نیاز به او را بیشتر احساس و ناتوانی و بندگی خود را بیشتر ابراز می‌کند. (نتیجه و معلول)

افزایش خودشناسی ← درک بیشتر فقر و نیاز ← افزایش بندگی (رابطهٔ خودشناسی و بندگی)

پیامبر ﷺ با معرفت نسبت به خود و افزایش رابطه با خدا، فقر و نیاز به خداوند را بهتر درک کرده است.

برای همین است که پیامبر گرامی ما، با آن مقام و منزلت خود در پیشگاه الهی، عاجزانه از خداوند می‌خواهد که برای یک لحظه هم، لطف و رحمت خاصش را از او نگیرد و او را به حال خود واگذار نکند:

اَللّهُمَّ لا تَکِلنی اِلیٰ نَفسی طَرفَـةَ عَینٍ اَبَدًا؛ خدایا هیچ‌گاه مرا چشم به هم زدنی به خودم وامگذار.[۱]

۱۰ و ۱۱

حالا تو بگو

۳۱ با توجه به آیهٔ ﴿یا ایّها النّاس انتم الفقرا الی الله و الله هو الغنیّ الحمید﴾:
ـ انسان نیازمند (فقیر) و خداوند بی‌نیاز (غنی) معرفی شده است.
ـ این آیه به نیازمندی انسان‌ها در مرحلهٔ پیدایش و بقا به خداوند اشاره می‌کند.

۳۲ عبارت ﴿یسأله من فی السّماوات و الارض﴾ بیانگر درخواست دائمی موجودات از خداوند است.

۳۳ با توجه به عبارت «کلّ یوم هو فی شأن»، خداوند همواره دست اندر کار امری است؛ یعنی همواره امور جهان را تدبیر و اداره می‌کند.

۳۴ علت درخواست پیوستهٔ موجودات از خداوند، فقر و نیازمندی آن‌هاست.

۳۵ نیاز انسان به خداوند شامل همه چیز (پیدایش و بقا) است.

۳۶ انسان‌های ناآگاه، نسبت به نیاز دائمی انسان به خداوند، بی‌توجه‌اند.

۳۷ انسان‌های آگاه، دائماً سایهٔ لطف و رحمت خدا را احساس می‌کنند و خود را نیازمند عنایات پیوستهٔ او می‌دانند.

۳۸ هر چه معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا بیشتر شود، نیاز به خداوند را بیشتر احساس می‌کند.

۳۹ درک بیشتر فقر و نیاز به خداوند به افزایش بندگی منجر خواهد شد.

۴۰ درک بیشتر فقر و نیاز به خداوند بازتاب افزایش خودشناسی است.

۴۱ افزایش بندگی نتیجه و بازتاب افزایش خودشناسی و درک بیشتر فقر و نیاز است.

۴۲ نتیجهٔ نهایی خودشناسی برای انسان‌های آگاه، افزایش بندگی است.

۴۳ علت درخواست پیامبر ﷺ از خداوند که او را لحظه‌ای به خود وامگذارد، افزایش خودشناسی و درک فقر و نیاز به خداوند است.

۴۴ بیان عبارت «اللّهم لا تکلنی الی نفسی طرفةَ عینٍ ابداً» از زبان پیامبر ﷺ، نیازمندی انسان به خداوند را می‌رساند.

سورهٔ فاطر، آیهٔ ۱۵

﴿یا ایّها النّاس اَنتُمُ الفُقَراءُ اِلَی اللهِ وَ اللهُ هُوَ الغَنِیُّ الحَمیدُ﴾

موضوع آیه: فقر و نیازمندی موجودات به خداوند در پیدایش و بقا

پیام‌های آیه: ۱- انسان نیازمند خداست (پدیده است) و خداوند بی‌نیاز مطلق است، زیرا وجودش از خودش است.
۲- این آیه نیازمندی در پیدایش و بقا را بیان می‌کند.

سورهٔ رحمٰن، آیهٔ ۲۹

﴿یسألهُ مَن فِی السَّماواتِ وَ الاَرضِ کُلَّ یَومٍ هُوَ فی شَأنٍ﴾

موضوع آیه: نیازمندی موجودات به خداوند در بقا

پیام‌های آیه: ۱- چون موجودات به خداوند نیازمند هستند، دائم از خداوند خواسته دارند و خداوند نیز هر لحظه در حال تدبیر امور هستی است.
۲- موجودات به طور دائمی در حال عرض نیاز به درگاه الهی هستند.

نکته

۱ علت درخواست موجودات از خداوند (**یسأله من فی السّماوات و الارض**) فقر و نیاز آن‌ها نسبت خداوند است (**انتم الفقراء الی الله**) (دقت کنید که می‌توان به جای جملات، آیات را به صورت علت و معلول مطرح کرد.)

۲ هر وجودی غیر خداوند، خود نیازمند است و باید شخص دیگری نیاز او را برطرف کند، اما چون خداوند بی‌نیاز مطلق است (هو الغنی) و به هیچ چیز وابسته نیست، می‌تواند نیاز هر موجود دیگری را برطرف کند.

آگاهی، سرچشمهٔ بندگی

تفاوت انسان‌های آگاه و ناآگاه

ناآگاه: نسبت به نیاز دائمی انسان به خدا بی‌توجه هستند.

آگاه: ۱- دائماً سایهٔ لطف و رحمت خدا را حس می‌کنند.
۲- خود را نیازمند عنایات پیوستهٔ خداوند می‌دانند.

رابطهٔ مهم: افزایش خودشناسی (علت) ← درک بیشتر فقر و نیاز به خداوند (علت) ← افزایش بندگی نسبت به خداوند (معلول / نتیجه)

حدیث پیامبر ﷺ

«اللّهُمَّ لا تکِلنی اِلیٰ نَفسی طَرفَةَ عَینٍ اَبَدًا»

موضوع حدیث: افزایش بندگی خداوند با درک نیازمندی به او

پیام حدیث: افزایش خودشناسی سبب درک نیاز و بندگی بیشتر می‌شود، تا جایی که پیامبر ﷺ از خداوند می‌خواهد حتی لحظه‌ای به خود واگذار نشود.

نورهستی

ویژگی نور

خودش پیدا و آشکار است.

سبب پیدایی و آشکارشدن سایر چیزها می‌شود.

خداوند نور هستی است، یعنی:

۱ تمام موجودات، وجود خود را از او می‌گیرند.

۲ به سبب خداوند پیدا و آشکار می‌شوند و پا به هستی می‌گذارند.

۳ وجود تمام موجودات به وجود خدا وابسته است.

نتیجه

۱ هر چیزی در جهان بیانگر وجود خالق و آیه‌ای از آیات خداست.

۲ هر موجودی در حد خود، **تجلّی خداوند** و نشانگر صفات اوست. (حکمت، قدرت، رحمت و ...)

سورهٔ نور، آیهٔ ۳۵

﴿الله نورالسّماوات و الارضِ ...﴾

موضوع آیه: خدا نور هستی است.

پیام‌های آیه: ۱- همهٔ موجودات وجود خود را از خداوند می‌گیرند و به سبب او پیدا و آشکار می‌شوند.

۲- هر موجودی در حد خودش تجلّی و نشانهٔ خداوند است.

شعر شیخ محمود شبستری

«دلی کز معرفت نور و صفا دید
به هر چیزی که دید اوّل خدا دید»

شعر بابا طاهر

«به صحرا بنگرم صحرا تو بینم
به دریا بنگردم دریا تو بینم
به هرجا بنگرم کوه و درو دشت
نشان از قامت رعنا تو بینم»

موضوع شعر: هر چیزی بیانگر وجود خداست / هر موجودی تجلّی خداست.

پیام‌های شعر: ۱- با اندیشه در جهان هستی می‌توان در هر چیز خداوند را دید و وجود خدا را درک کرد.

۲- هر موجودی در حد خودش تجلّی و نشانه‌ای از وجود خداوند است.

نور هستی رابطهٔ خداوند و جهان هستی (این کلمه «نور هستی» است.)

قرآن کریم، رابطهٔ میان خداوند و جهان هستی را با کلمه‌ای بیان می‌کند که در نظر اوّل برای ما شگفت‌انگیز می‌نماید. اما پس از تفکّر دقیق به معنای آن پی می‌بریم؛ قرآن کریم می‌فرماید:

اَللّٰهُ نورُ السَّماواتِ وَ الاَرضِ[۲]... خداوند نور آسمان‌ها و زمین است...

ما با نور خورشید، نور لامپ و انواع نورهای دیگر آشنا هستیم و می‌دانیم که خداوند از نورهایی نیست که از اجسام ناشی می‌شوند، یعنی منشأ مادی دارند. پس، نور بودن خداوند به چه معناست؟

مفهوم کلی / کلمهٔ نور: نور آن چیزی است که خودش پیدا و آشکار است و سبب پیدایی و آشکار شدن چیزهای دیگر نیز می‌شود. نورهای معمولی هم این خاصیّت را دارند که خودشان آشکارند و سبب آشکارشدن اشیای دیگر هم می‌شوند.

معنای «نورهستی» بودن خداوند (مهم): خداوند نور هستی است. یعنی تمام موجودات، «وجود» خود را از او می‌گیرند، ① به سبب او پیدا و آشکار شده و پا به عرصهٔ هستی می‌گذارند و ② وجودشان به وجود او وابسته است. به همین جهت، هر چیزی در این جهان، بیانگر وجود خالق و آیه‌ای از آیات الهی محسوب می‌شود. درواقع، هر موجودی در حدّ خودش تجلّی خداوند و نشانگر حکمت، قدرت، رحمت و سایر صفات الهی است. از همین رو آنان که به دقت و اندیشه در جهان هستی می‌نگرند، در هر چیزی خدا را مشاهده می‌کنند و علم و قدرت او را می‌بینند. (معرفت عمیق)

(علت) ③ (معلول)

نتیجه: معرفت عمیق و والا با هر چیزی خدا را دیدن

دلی کز معرفت نور و صفا دید — به هر چیزی که دید، اوّل خدا دید[۳]

و به تعبیر بابا طاهر: این صفای قلبی در جوانان و نوجوانان بیشتر است.

به صحرا بنگرم صحرا تو بینم — به دریا بنگرم دریا تو بینم

به هر جا بنگرم کوه و در و دشت — نشان از قامت رعنا تو بینم[۴]

خداوند نور هستی است و هر چیزی تجلّی اوست.

حالا تو بگو

۴۵ قرآن کریم، رابطهٔ میان خداوند و جهان هستی را با کلمهٔ «نور» بیان می‌کند.

۴۶ براساس آیهٔ شریفهٔ ﴿الله نور السّماوات و الارض﴾، خداوند نور هستی است.

۴۷ نور آن چیزی است که خودش پیدا و آشکار است.

۴۸ خداوند نور هستی است؛ یعنی تمام موجودات، وجود خود را از او می‌گیرند و به سبب او پیدا و آشکار می‌شوند. (نهایی دی ۱۴۰۰)

۴۹ چون خداوند نور هستی است، هر چیزی در این جهان بیانگر وجود خالق و آیه‌ای از آیات الهی است.

۵۰ هر موجودی در حدّ خودش تجلّی خداوند و نشانگر صفات الهی است.

۵۱ در هر چیزی خدا را مشاهده‌کردن بازتاب نگریستن در جهان هستی با دقت و اندیشه است.

۵۲ اگر انسان به دقت در جهان هستی بنگرد، در هر چیزی خدا را مشاهده می‌کند.

۵۳ با توجه به بیت «دلی کز معرفت نور و صفا دید/ به هر چیزی که دید اول خدا دید»، شرط در هر چیزی خدا را دیدن، این است که دل آدمی به نور و صفای معرفت و شناخت رسیده باشد.

۵۴ با دقت نظر در ابیات «به صحرا بنگرم، صحرا تو بینم/ به دریا بنگرم دریا تو بینم ...» درمی‌یابیم که هر چیزی در این جهان بیانگر وجود خالق است و هر موجودی در حد خودش تجلّی خداوند است.

مقصود این است که هر موجودی در حد خودش تجلّی خداوند و بیانگر صفات اوست؛ پس با مشاهدهٔ هر موجود، قبل و بعد و همراه با آن، خداوند خالق و حکیم و قدرت او دیده می‌شود. (پاسخ کامل را می‌توانید در نکتهٔ مفهومی مقابل ببینید)

تفکّر در حدیث

امیرالمؤمنین امام علی ﷺ می‌فرماید:

ما رَأَیتُ شَیئًا
اِلّا وَ رَأَیتُ اللّٰهَ
قَبلَه، وَ بَعدَه، وَ مَعَه،[1]

هیچ چیزی را ندیدم
مگر اینکه خداوند را
قبل و بعد و با آن دیدم

نیازمندی در پیدایش — نیازمندی در بقا

مقصود امام علی ﷺ از اینکه می‌فرماید قبل و بعد و همراه هر چیزی خدا را دیدم چیست؟

اینکه انسان بتواند با هر چیزی خدا را ببیند، معرفتی عمیق و والاست که در نگاه نخست مشکل به نظر می‌آید، امّا هدفی قابل دسترس است، به‌خصوص برای جوانان و نوجوانان که پاکی و صفای قلب دارند. اگر ① قدم پیش گذاریم و ② با عزم و تصمیم قوی حرکت کنیم، به یقین خداوند نیز کمک خواهد کرد و لذّت چنین معرفتی را به ما خواهد چشاند.

عاملی که معرفت عمیق را برای جوانان قابل دسترس‌تر می‌کند. (دلی کز معرفت نور و صفا دید...)

راه رسیدن به معرفت برتر و عمیق

(ماهیت)

ناتوانی در شناخت ذات و چیستی خداوند

اکنون ممکن است برای شما این سؤال پیش آید که آیا می‌توان به ذات خداوند پی برد و چیستی او را مشخص کرد؟ چیستی خداوند قابل درک نیست.

ذهن ما بر آن‌ها احاطه دارد.

در پاسخ می‌گوییم: موضوعاتی که می‌خواهیم دربارهٔ آنها شناخت پیدا کنیم، دو دسته‌اند:

① دستهٔ اول موضوعاتی هستند که در محدودهٔ شناخت ما قرار می‌گیرند، مانند گیاهان، حیوان‌ها، ستارگان و کهکشان‌ها؛ حتی کهکشان‌های بسیار دور هم ممکن است روزی شناسایی شوند و انسان بتواند به ماهیت و ذات آنها دست یابد. در حقیقت، ذهن ما توان و گنجایش فهم چیستی و ذات چنین موضوعاتی را دارد، زیرا همهٔ آنها اموری محدود هستند. ذهن ما نمی‌تواند بر آن‌ها احاطه پیدا کند.

جملهٔ مهم

② دستهٔ دوم موضوعاتی هستند که نامحدودند و ذهن ما گنجایش درک آنها را ندارد؛ زیرا لازمهٔ شناخت هر چیزی احاطه و دسترسی به آن است. در واقع، ما به‌دلیل محدود بودن ذهن خود نمی‌توانیم ذات امور نامحدود را تصوّر کنیم و چگونگی وجودشان را دریابیم. خداوند حقیقتی نامحدود دارد؛ در نتیجه، ذهن ما نمی‌تواند به حقیقت او احاطه پیدا کند و ذاتش را شناسایی نماید. بنابراین، با اینکه ما به وجود خداوند به عنوان آفریدگار جهان پی می‌بریم و صفات او را

حالا تو بگو

۵۵ حدیث امام علی ﷺ: «ما رأیت شیئاً الّا و رأیت الله قبله و بعده و معه»، به معرفت عمیق و والای با هر چیز خدا را دیدن اشاره می‌کند.

۵۶ این که انسان بتواند با هر چیزی خدا را ببیند، معرفتی عمیق و والا است.

۵۷ معرفت عمیق و والا برای جوانان و نوجوانان که پاکی و صفای قلب دارند، قابل دسترس‌تر است.

(نهایی خرداد ۱۴۰۲)

۵۸ برای رسیدن به معرفت عمیق باید قدم پیش گذاریم و با عزم و تصمیم قوی حرکت کنیم.

۵۹ ذهن ما توان و گنجایش فهم چیستی و ذات موضوعات و امور محدود را دارد.

۶۰ ذهن ما توان و گنجایش درک موضوعات نامحدود را ندارد.

۶۱ لازمهٔ شناخت هر چیزی احاطه و دسترسی به آن است.

۶۲ ما به دلیل محدودبودن ذهن خود نمی‌توانیم ذات امور نامحدود را بشناسیم و درک کنیم.

۶۳ خداوند حقیقتی نامحدود دارد، در نتیجه ذهن ما نمی‌تواند به حقیقت او احاطه پیدا کند.

۶۴ ما به وجود خداوند به عنوان آفریدگار جهان پی می‌بریم و صفات او را می‌توانیم بشناسیم.

حدیث امام علی ﷺ

«ما رَأَیتُ شَیئاً اِلّا وَ رَأَیتُ اللّٰهَ قَبلَه، وَ بَعدَه، وَ مَعَه،»

موضوع حدیث: مشاهدهٔ خداوند در تمام هستی و با هر چیزی

پیام حدیث: با مشاهدهٔ دقیق جهان هستی، انسان وجود خدا را درک خواهد کرد.

در هر چیزی خدا را دیدن ← معرفتی عمیق و والاست.

نکته مفهومی در مورد حدیث امام علی ﷺ:

تعبیر «رأیت الله قبله» ← همهٔ اشیا پدیده‌هایی هستند که قبلاً نبوده‌اند؛ پس حتماً علتی آن‌ها را به وجود آورده است، پس می‌توان در خلق آن‌ها خدا را دید. (نیازمندی در پیدایش)

تعبیر «معه» ← وقتی این شیء سرتاسر نیاز و فقیر در حال حاضر وجود دارد بقای آن مرهون خداست؛ پس در بقای موجودات می‌توان خدا را دید. (نیازمندی در بقا)

تعبیر «بعده» ← این شیء بعد از مدتی از بین می‌رود و تنها خداست که خالق موت و حیات است؛ پس در فنای شیء نیز باز خدا را می‌توان مشاهده کرد.

ویژگی معرفت عمیق و والا

- در نگاه نخست مشکل به نظر می‌آید.
- برای همهٔ افراد، به‌خصوص برای جوانان و نوجوانان قابل دسترس است. (به علت پاکی و صفای قلب)

راه رسیدن به معرفت عمیق و والا

- قدم پیش گذاریم و با عزم و تصمیم قوی حرکت کنیم.
- خداوند نیز کمک خواهد کرد.

نکته مفهومی موارد زیر، همگی بیانگر مفهوم «تجلّی خداوند در مخلوقات و نور هستی بودن خداوند» است:

۱ آیهٔ ﴿الله نور السّماوات و الارض﴾

۲ بیت «دلی کز معرفت نور و صفا دید ...»

۳ شعر «به هر جا بنگرم کوه و در و دشت ...»

۴ حدیث «ما رأیتُ شیئاً اِلّا رأیت الله قبلَه وَ...»

شناخت ذات و چیستی خداوند

موضوعات مورد شناخت بشر

۱ **در محدودهٔ شناخت قرار می‌گیرند؛** یعنی ذهن انسان گنجایش فهم و درک آن‌ها را دارد. (چون محدود هستند، ذهن ما بر آن‌ها احاطه دارد.)

۲ **در محدودهٔ شناخت قرار نمی‌گیرند؛** یعنی از گنجایش ذهن انسان بیشتر و نامحدود هستند. (چون نامحدود هستند و ذهن ما بر آن‌ها احاطه ندارد.)

نتیجه چرا نمی‌توان ذات خدا را شناسایی کرد؟

۱ لازمهٔ شناخت هر چیزی احاطه و دسترسی به آن است.

۲ ذهن انسان محدود است و نمی‌تواند ذات امور نامحدود را شناسایی کند.

از آن‌جا که خداوند

- حقیقتی نامحدود دارد.
- ذهن بشر نمی‌تواند به ذات او احاطه پیدا کند و ذاتش را شناسایی نماید.

نکته انسان می‌تواند وجود خدا را درک کند و صفات او را بشناسد، اما نمی‌تواند چیستی و ذات او را بشناسد.

حدیث پیامبر اکرم ﷺ

«تفکّروا فی کلّ شیءٍ و لا تفکّروا فی ذات الله»

موضوع حدیث: عدم توانایی درک ذات و چیستی خداوند

پیام حدیث: در هر چیزی می‌توان تفکر کرد، مگر در ذات و چیستی نامحدود الهی

نکته مفهومی

به نکات زیر پیرامون تفکر و احادیث مربوط به آن دقت کنید:

۱ در این درس دو حدیث از پیامبر ﷺ در مورد تفکر و اندیشه داریم:

حدیث اول: «افضل العبادة ادمان التّفکّر فی الله و فی قدرته» که تفکر را برترین عبادت می‌دانست با این شرط که دربارهٔ خدا و قدرت او (صفات الهی) باشد.

حدیث دوم: «تفکّروا فی کلّ شیء وَلا تفکّروا فی ذات الله» که تفکر در ذات الهی را منع و در سایر موارد را تشویق می‌کند.

۲ از مفاهیم درس درمی‌یابیم:

- تفکر اگر مداوم باشد و در مورد قدرت الهی (صفات الهی) ← برترین عبادت است.
- تفکر با دقت در جهان هستی ← سبب می‌شود که در هر چیزی خدا و علم و قدرت او را مشاهده کنیم.
- در هر چیزی می‌توان تفکر کرد (ممکن است)، جز در ذات و چیستی خداوند. (غیرممکن)
- تفکر در ذات، ماهیت و چیستی خداوند ← غیرممکن
- تفکر در هستی، صفات و کیستی خداوند ← ممکن

بیان تفاوت رابطهٔ خداوند و جهان با ساعت و ساعت‌ساز:

۱ وجود جهان از خداست، اما وجود ساعت از ساعت‌ساز نیست و او فقط اجزای ساعت را تنظیم می‌کند.

۲ دوام و بقای ساعت وابسته به ساعت‌ساز نیست، اما بقای جهان وابسته به خداوند است.

می‌توانیم بشناسیم، امّا نمی‌توانیم ذات و چیستی او را دریابیم؛ از همین رو پیامبر اکرم ﷺ فرموده است:

تَفَکَّروا فی کُلِّ شَیءٍ — در همه‌چیز تفکّر کنید

وَلا تَفَکَّروا فی ذاتِ اللّٰهِ[1] — ولی در ذات خداوند تفکّر نکنید.

اندیشه و تحقیق

با وجود شباهت‌های ظاهری رابطهٔ خدا و جهان با رابطهٔ ساعت‌ساز و ساعت، تفاوت‌های این دو رابطه را بنویسید.

تفاوت این است که ساعت پس از ساخته شدن از ساعت‌ساز بی‌نیاز است، اما جهان در بقا به خداوند نیاز مند است. ساعت‌ساز سازندهٔ ساعت نیست، بلکه اجزای ساعت را در کنار هم می‌گذارد، در صورتی که خودِ ساعت‌ساز و اجزای ساعت همه ساختهٔ خداوند است.

در این حدیث یک تشویق و یک منع است: پیامبر ﷺ انسان را به تفکر در همه چیز تشویق کرده، اما او را از تفکر در ذات الهی منع کرده است.

۱۳ و ۱۴

حالا تو بگو

۶۵ انسان قادر به شناسایی ذات (حقیقت/ چیستی/ ماهیت) خداوند نیست.

۶۶ پیامبر ﷺ در حدیث «تفکّروا فی کلّ شیءٍ و لا تفکّروا فی ذات الله» ما را از تفکر در ذات خداوند نهی کرده است.

۶۷ مطابق با حدیث پیامبر ﷺ، در همه چیز می‌توان تفکر کرد جز ذات الهی.

۶۸ رابطهٔ انسان با خدا شبیه رابطهٔ ساعت با ساعت‌ساز نیست.

خلاصهٔ نموداری درس اول

هستی‌بخش

اندیشه
- بذری است که در ذهن جوانه می‌زند.
- در دل و قلب ریشه می‌دواند.
- برگ و بار آن به صورت اعمال ظاهر می‌شود.
- **حدیث پیامبر اکرم ﷺ :** «افضل العبادة ادمان التّفکّر فی الله و فی قدرته» ← برترین عبادت، تفکر در مورد خداوند و قدرت (صفات) اوست.

شناخت خداوند
- شناخت اولیه: انسان براساس فطرت خود، خدا را می‌یابد و حضورش را درک می‌کند.
- معرفت عمیق‌تر: راه‌های گوناگون قرآن کریم برای درک وجود خدا و شناخت افعال او ← از جمله درک نیازمندبودن جهان در پیدایش به خداوند

نیازمندی جهان به خدا در پیدایش
- مقدمهٔ اول: ما و این جهان پدیده‌هایی هستیم که وجودمان از خودمان نیست.
- مقدمهٔ دوم: هر موجودی که وجودش از خودش نیست برای موجودشدن به پدیدآورنده‌ای نیازمند است که خودش پدیده نباشد و ذاتاً موجود باشد.
- **شعر:** «ذات نایافته از هستی، بخش چون تواند که بود هستی‌بخش»
- نتیجه: ما و پدیده‌های جهان در پدیدآمدن به آفریننده‌ای نیاز داریم که خودش پدیده نباشد و سرچشمهٔ هستی باشد، این وجود برتر خداست.

نیازمندی جهان به خدا در بقا
- ۱) رابطهٔ جهان با خدا مانند رابطهٔ بنّا با ساختمان نیست، زیرا بنّا فقط مواد را جابه‌جا و چینش می‌کند، ولی خداوند خالق همه چیز از جمله خود بنّاست.
- ۲) رابطهٔ جهان با خداوند تا حدودی مانند رابطهٔ مولد برق با جریان برق است.
- ۳) موجودات جهان پس از پیدایش هم‌چنان مانند لحظهٔ نخست خلق‌شدن نیازمند خداوند هستند (این نیاز هیچ‌گاه کم یا قطع نمی‌شود). ←(نتیجه) عرض نیاز دائمی به خداوند
- ۴) **شعر** «ما چو نایییم و نوا در ما ز توست / ما چو کوهیم و صدا در ما ز توست ...» ← نیازمندی تمام مخلوقات به خداوند

تدبر در آیات
- ۱) **آیهٔ** ﴿یا ایّها النّاس اَنتم الفقراء ...﴾ ← نیازمندی جهان به خداوند در پیدایش و بقا (نیازمندی در همه چیز)
- ۲) **آیهٔ** ﴿یسأله من فی السّماوات و الارض ...﴾ ← عرض نیاز دائمی موجودات به خداوند و تدبیر همیشگی خداوند برای ادارهٔ جهان (خداوند در هر لحظه دست‌اندرکار امری است.)

آگاهی سرچشمهٔ بندگی
- ۱) انسان‌های آگاه: دائماً سایهٔ لطف و رحمت خدا را احساس می‌کند. انسان‌های ناآگاه: به نیاز دائمی به خداوند، بی‌توجه‌اند.
- ۲) افزایش خودشناسی (معرفت به خود) ← درک بیشتر فقر و نیاز ← افزایش بندگی
- ۳) **حدیث پیامبر ﷺ :** «اللّهم لا تکلنی الی نفسی طرفة عینٍ ابداً» ← نتیجهٔ خودشناسی و ارتباط با خدا و درک بیشتر فقر و نیاز به او

خداوند، نور هستی
- خداوند نور هستی است؛ یعنی تمام موجودات: ۱) وجود خود را از او می‌گیرند و ۲) به سبب او پیدا و آشکار شده و پا به عرصهٔ هستی می‌گذارند و ۳) وجودشان به وجود خداوند وابسته است.
- **آیهٔ** ﴿الله نور السّماوات و الارض﴾ ← خداوند نور هستی است.
- **شعرهای:** «دلی کز معرفت نور و صفا دید...» و «به صحرا بنگرم صحرا تو بینم...»
- **حدیث حضرت علی ؑ :** «ما رأیت شیئاً الّا و رأیت الله قبله و بعده و معه» ← موجودات تجلّی خداوند هستند و با هر چیزی می‌توان خدا را دید.
- با هر چیزی خدا را دیدن که **معرفتی عمیق و والاست**، برای همه به‌ویژه برای جوانان و نوجوانان که **پاکی و صفای قلب** دارند، دست‌یافتنی است.
- **راه دستیابی:** با عزم و تصمیم قوی حرکت کنیم تا خداوند نیز به ما کمک کند.

ناتوانی در شناخت ذات و چیستی خداوند
- ۱) موضوعاتی که ما می‌فهمیم و درک می‌کنیم، موضوعاتی محدود هستند و ذهن ما توان و گنجایش فهم چیستی آن‌ها را دارد.
- ۲) موضوعاتی که نامحدود هستند در حدود فهم و درک ما نیستند. ← خداوند نامحدود است و ذهن ما نمی‌تواند بر آن احاطه و دسترسی پیدا کند و ذات و چیستی او را درک کند. (لازمهٔ شناخت هر چیزی، احاطه و دسترسی به آن است.)
- **حدیث پیامبر ﷺ :** «تفکّروا فی کلّ شیءٍ و لا تفکّروا فی ذات الله» ← تشویق به تفکر در همه‌چیز، جز تفکر در ذات و چیستی خداوند

سؤال های امتحانی

با توجه به آیات قرآن و احادیث، پاسخ دهید.

۱- با توجه به آیهٔ ﴿الله نور السّماوات و الارض﴾ معنای این‌که خداوند نور آسمان‌ها و زمین است، چیست؟ (نهایی شهریور ۹۹، خرداد ۱۴۰۰ و خرداد ۱۴۰۳)

۲- با توجه به روایت «أَللّهُمَّ لا تَکِلنِي إِلی نَفسي طَرفةَ عَینٍ أَبداً»، چه چیزی موجب افزایش بندگی می‌شود؟ (نهایی انسانی دی ۱۴۰۳)

۳- در حدیث «لاتفکّروا فی ذات الله» چرا انسان از تفکر در چیستی خداوند منع شده است؟ (نهایی شهریور ۹۸ و شهریور ۱۴۰۰)

۴- با توجه به آیهٔ مبارکهٔ ﴿یا ایّها النّاس اَنتُم الفُقرا اِلَی الله و الله هُو الغنیُّ الحَمید﴾ نیاز انسان به خدا شامل چه چیزهایی می‌شود؟ (نهایی خرداد ۹۹)

۵- با توجه در روایت شریفهٔ «اَفضل العبادة اِدمان التَّفکّر فِی الله و فی قُدرته» چه چیزی و با چه شرایطی برترین عبادت بیان شده است؟

۶- از توجه در روایت شریفهٔ «افضل العبادة ادمان التفکر فی الله و فی قدرته» تفکر در چه چیزی مورد تشویق قرار گرفته است؟

۱) صفات خدا ۲) ذات خدا

۷- پیام آیهٔ شریفهٔ ﴿یا ایّها النّاس اَنتم الفُقراء اِلی الله﴾ را بنویسید.

۸- با توجه به آیهٔ مبارکهٔ ﴿یا ایّهاَ النّاس أنتم الفُقرا اِلی الله و الله هو الغنی الحمید﴾ پاسخ دهید:

الف) آیه خطاب به چه کسانی است و آیا ویژگی «فقر و نیاز» مختص آن‌هاست؟

ب) چرا خداوند می‌تواند نیاز انسان و هر موجود دیگری را برطرف کند؟

۹- با توجه به آیهٔ مبارکهٔ ﴿یَسأله مَن فِی السّماوات و الارض کلّ یوم هُو فی شأن﴾:

الف) چرا موجودات پیوسته از خداوند درخواست دارند؟

ب) منظور از «کلّ یوم هُو فی شأن: خداوند هر لحظه دست‌اندرکار امری است»، چیست؟

۱۰- پاسخ این سؤال که «چرا موجودات پیوسته از خداوند درخواست دارند.»، در کدام آیه نهفته است؟

۱) ﴿اَنتُم الفقراء الی الله﴾ ۲) ﴿کلّ یَوم هُو فی شأن﴾

۱۱- این دعای پیامبر اکرمﷺ که می‌فرماید: «اللهم لا تکلنی الی نفسی طرفه عین ابداً» در ارتباط با چه موضوعی است؟

۱) خداوند، نور هستی ۲) آگاهی، سرچشمهٔ بندگی

۱۲- در دعای «اللّهم لا تَکِلنی اِلی نفسی طَرفة عین ابداً» پیامبر اکرمﷺ چه درخواستی از خداوند دارد؟

۱۳- علت این دعای پیامبر اکرم که می‌فرماید: «أَللّهُمَّ لا تَکِلنِي إِلی نَفسي طَرفةَ عَینٍ أَبداً»، در کدام عبارت شریفه نمود دارد؟

۱) ﴿کلّ یَوم هُو فی‌شأن﴾ ۲) ﴿اَنتم الفقراء الی الله﴾

۱۴- پس از درک مفهوم شعر «ما همه شیران ولی شیر عَلَم/ حمله‌مان از باد باشد دم‌به‌دم»، شایسته است زبان حال انسان کدام باشد؟

۱) «ادمان التّفکر فی الله و فی قدرته» ۲) «اللّهم لا تکلنی الی نفسی طرفة عین ابداً»

۱۵- با توجه به آیهٔ ﴿اللهُ نور السّماوات و الارض﴾ معنای نور هستی بودن خداوند، کدام است؟

۱) خودش پیدا و آشکار است و سبب پیدایی و آشکارشدن چیزهای دیگر نیز می‌شود.

۲) تمام موجودات، وجود خود را از او می‌گیرند و به سبب او پیدا و آشکار شده و پا به عرصهٔ هستی می‌گذارند.

۱۶- با دقت و تأمل در آیهٔ ﴿الله نور السّماوات و الارض﴾ چه نگرشی نسبت به جهان هستی حاصل می‌شود؟

۱۷- پیام حدیث «ما رأیت شیئاً الّا و رأیت الله قبله و بعده و معه» چیست؟

۱۸- مطابق با روایت شریفهٔ «ما رأیت شیئاً الا و رأیت الله قبله و بعده و معه» از امیرالمومنین علی﵇ به ترتیب منظور از «قبله» و «معه» و «بعده» چیست؟

۱۹- پیام این حدیث پیامبرﷺ که فرمود: «تفکّروا فی کلّ شیءٍ و لا تفکّروا فی ذات الله» چیست؟

۲۰- از توجه در روایت شریفهٔ «تفکروا فی کل شیء و لا تفکروا فی ذات الله» از پیامبر اکرمﷺ، انسان از تفکر در چه چیزی منع شده است؟

۲۱- از مقایسهٔ این دو سخن پیامبرﷺ پیرامون تفکر و اندیشه: «افضل العبادة ادمان التفکر فی الله و فی قدرته» و «تفکّروا فی کلّ شیء و لا تفکّروا فی ذات الله» چه نتیجه‌ای به دست می‌آید؟

درستی یا نادرستی گزاره‌های زیر را مشخص کنید.

۲۲- نیازمندی جهان به خداوند پس از پیدایش گاهی قطع یا کم می‌شود. (نهایی خرداد ۱۴۰۴ و دی ۱۴۰۴)

۲۳- انسان می‌تواند به شناخت صفات و افعال الهی دست یابد. (نهایی شهریور ۱۴۰۴)

۲۴- افزایش معرفت انسان به خود، موجب افزایش بندگی خداوند است. (نهایی شهریور ۱۴۰۳)

۲۵- درک بیشتر فقر و نیاز انسان به خدا نتیجهٔ افزایش خودشناسی است. (نهایی انسانی شهریور ۱۴۰۳)

۲۶- هر وجودی نیازمند پدیدآورنده است. (نهایی شهریور ۱۴۰۲)

۲۷- هر موجودی به آفریننده نیازمند است. (نهایی انسانی خرداد ۱۴۰۲)

۲۸- زبان حال دائمی موجودات، عرض نیاز به خداوند هم در مرحلهٔ پیدایش و هم در مرحلهٔ بقاست. (نهایی خرداد ۱۴۰۲)

۲۹- هر چه معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خداوند بیشتر شود، احساس نیاز او به خداوند نیز بیشتر می‌گردد. (نهایی دی ۱۴۰۱)

۳۰- فقط امامان و پیامبران می‌توانند ذات خداوند را بشناسند و درک کنند. (نهایی انسانی شهریور ۱۴۰۱)

۳۱- ما می‌توانیم به وجود خدا پی ببریم و صفاتش را بشناسیم، اما نمی‌توانیم چیستی او را دریابیم. (نهایی شهریور ۱۴۰۱)

۳۲- هم‌چنان که یک مدرسه پس از ساخته‌شدن بی‌نیاز از بنّا است، موجودات نیز پس از پیدایش بی‌نیاز از خدایند. (نهایی شهریور ۱۴۰۱)

۳۳- خداوند حقیقتی نامحدود دارد، در نتیجه ذهن ما نمی‌تواند به حقیقت او احاطه پیدا کند. (نهایی خرداد ۱۴۰۰)

۳۴- یک موجود فقط در صورتی برای موجودبودن به دیگری نیازمند نیست که خودش ذاتاً موجود باشد. (نهایی شهریور ۹۹)

۳۵- خداوند حقیقتی نامحدود دارد و انسان می‌تواند به حقیقت او احاطه پیدا کرده و ذاتش را بشناسد. (نهایی خرداد ۹۹)

۳۶- رابطهٔ ما با خدا مانند رابطهٔ مسجد با سازندهٔ آن است که قطع نمی‌شود. (نهایی دی ۹۸)

۳۷- اندیشه مانند بذری است که در قلب ریشه می‌دواند و در ذهن جوانه می‌زند.

۳۸- برگ و بار اندیشه به صورت عمل تجلّی پیدا می‌کند.

۳۹- ایمان به خداوند استعدادها را شکوفا می‌کند و امید به آینده را نوید می‌بخشد.

۴۰- بهترین عبادت‌ها تفکر مداوم دربارهٔ خداوند و صفات اوست.

۴۱- هدایت‌گری و پشتیبانی خداوند ناشی از صفت غنی‌بودن او است.

۴۲- راه‌هایی که قرآن کریم به انسان نشان می‌دهد، برای درک وجود خدا و نیز شناخت صفات و افعال او به شکل عمیق‌تر است.

۴۳- یکی از معارف عمیق برای درک وجود خدا استدلال نیازمندی جهان به خدا در پیدایش است.

۴۴- مقدمهٔ اول نیازمندی جهان به خدا بیانگر این موضوع است که پدیده‌ها وجودشان از خودشان نیست.

۴۵- در مقدمهٔ دوم نیازمندی به خدا در پیدایش، به بیان ویژگی پدیده‌ها پرداخته می‌شود.

۴۶- یک پدیده فقط در صورتی بی‌نیاز است که وجودش از خودش باشد.

۴۷- یک موجود فقط در صورتی برای موجودبودن به دیگری نیازمند نیست که خودش ذاتاً وجود داشته باشد.

۴۸- همهٔ پدیده‌های جهان، در پدیدآمدن و هست‌شدنِ خود به آفریننده‌ای نیازمند هستند که خودش قطعاً پدیده نیست.

۴۹- بنّا به ساختمان وجود نمی‌دهد؛ پس ساختمان در بقا به او محتاج نیست.

۵۰- نیازمندی موجودات به خداوند منحصر به مرحلهٔ پیدایش است.

۵۱- انسان‌های آگاه دائماً سایهٔ لطف و رحمت خدا را احساس می‌کنند و خود را نیازمند عنایات پیوستهٔ او می‌دانند.

۵۲- هر چه انسان در کسب کمالات پیش رود، نیازمندی او به خدا کم‌تر می‌شود.

۵۳- هرچه معرفت انسان به خودش و رابطه‌اش با خدا بیشتر شود فقر خود را به دیگر موجودات بیشتر درک می‌کند.

۵۴- پیامبر گرامی با وجود بی‌نیازی از خداوند، عاجزانه می‌خواهد که برای یک لحظه هم لطف و رحمت خاصش را از او نگیرد.

۵۵- در عبارت «اللّهم لا تکلنی الی نفسی طرفة عین ابداً» پیامبر اکرم از خداوند می‌خواهد لحظه‌ای رحمت عام خود را از او نگیرد.

۵۶- درک رابطهٔ خدا و جهان که با کلمهٔ نور بیان شده است، در نگاه اول برای انسان روشن است.

۵۷- موجودات این جهان نوری از انوار الهی‌اند.

۵۸- همهٔ موجودات به یک اندازه تجلّی خداوند و بیانگر قدرت و حکمت و سایر صفات او هستند.

۵۹- هیچ موضوعی از دایرهٔ شناخت انسان خارج نیست.

۶۰- ما به دلیل محدودبودن ذهن خود نمی‌توانیم وجود خدا را دریابیم.

۶۱- ما به وجود خداوند به عنوان آفریدگار پی می‌بریم و صفات او را می‌توانیم بشناسیم.

۶۲- انسان می‌تواند صفات الهی را بشناسد، اما نمی‌تواند به وجود او پی ببرد.

ارتباط هر یک از مفاهیم زیر را کشف کنید.

۶۳- هر یک از موارد سمت راست با کدام‌یک از موارد سمت چپ در ارتباط است؟ (یک مورد اضافی است.)

الف	ب
۱) قابل تصور نبودن	الف) شناخت اولیه
۲) درک فطری خداوند	ب) شناخت عمیق
۳) قابل شناخت	ج) چیستی خدا
۴) با هر چیز خدا را دیدن	د) صفات خدا
	ه) تفاوت بنیادین خدا با بنا

۶۴- هر یک از موارد سمت راست با کدام‌یک از موارد سمت چپ در ارتباط است؟ (یک مورد اضافی است.)

الف	ب
۱) آیه‌ای از آیات الهی	الف) خودشناسی
۲) افعال خدا	ب) موجودات جهان
۳) عامل درک فقر	ج) ایمان به خدا
۴) شکوفاکنندهٔ استعداد	د) اندیشه
	ه) قابل شناخت

۶۵- هر یک از موارد سمت راست با کدام‌یک از موارد سمت چپ در ارتباط است؟ (یک مورد اضافی است.)

الف	ب
۱) «انتم الفقراء اِلَی الله»	الف) عرض نیاز دائمی موجودات به پیشگاه الهی
۲) «کلّ یوم هُو فی شأن»	ب) نیازمندی جهان در پیدایش و بقا به خداوند
۳) «یسأله من فی السّماوات و الارض»	ج) تدبیر امور و فیض‌رسانی خداوند به مخلوقات
۴) «الله نور السّماوات و الارض»	د) مشهودبودن خداوند در همه چیز
	ه) آگاهی، سرچشمهٔ بندگی و عبودیت

گزینهٔ صحیح را انتخاب کنید.

۶۶- کدام‌یک از گزینه‌های زیر دربارهٔ «توانایی انسان در شناخت امور» درست است؟ (نهایی دی ۱۴۰۴)

۱) احاطه بر ذات و حقیقت امور نامحدود برای ذهن انسان ممکن است.

۲) انسان می‌تواند به ذات و ماهیت ستارگان و کهکشان‌های دور دست یابد.

۳) ذهن محدود انسان نمی‌تواند صفات خداوند را بشناسد.

۶۷- بیت «ذات نایافته از هستی، بخش/ کی تواند که بود هستی‌بخش» با کدام‌یک از گزینه‌های زیر ارتباط دارد؟ (نهایی انسانی شهریور ۱۴۰۴)

۱) نیازمندی موجودات به خداوند در پیدایش

۲) نیازمندی موجودات به خداوند در بقا

۶۸- کدام گزینه بیانگر نیازمندی انسان به خداوند است؟ (نهایی خرداد ۱۴۰۴)

۱) «اللهُمَّ لا تکِلنی اِلی نفسی طرفةَ عَین ابداً»

۲) «تَفَکَّروا فی کُلِّ شَیء وَ لا تَفَکَّروا فی ذاتِ اللهِ»

۶۹- با توجه به فرمایش پیامبر اکرم ﷺ، «تَفَکَّروا في کُلِّ شَيءٍ و لا تَفَکَّروا في ذات الله» انسان از درک کدام مورد ناتوان است؟ (نهایی دی ۱۴۰۳)

۱) حقیقت خداوند

۲) صفات خداوند

۷۰- رابطهٔ جهان با خداوند، «در بقا» مانند کدام‌یک از موارد است؟ (نهایی شهریور ۱۴۰۳)

۱) پرتو نور با منبع نور

۲) میز با نجار

۷۱- منظور از شناخت اولیه کدام گزینه است؟ (نهایی خرداد ۱۴۰۳)

۱) تفکر دربارهٔ نیازمندی جهان به خدا در پیدایش

۲) درک حضور خدا براساس فطرت خویش

۷۲- رابطهٔ خداوند با جهان را تا حدی می‌توان، به چه چیزی تشبیه نمود؟ (نهایی شهریور ۱۴۰۰)

۱) ساعت‌ساز و ساعت

۲) مولّد برق با جریان برق

۷۳- کدام مورد در تبیین بیت «ذات نایافته از هستی، بخش/ کی تواند که بود هستی‌بخش» می‌باشد؟

۱) پدیده‌هایی که وجودشان از خودشان نیست، برای موجودشدن نیازمند به پدیدآورنده‌ای هستند که خودش پدیده نباشد.

۲) اگر به خود نظر کنیم، خود را پدیده‌ای می‌یابیم که وجود و هستی‌مان از خودمان نیست.

۷۴- انسان چگونه می‌تواند بندگی و عبودیتش را در پیشگاه خدا بیشتر کند؟

۱) درک فقر ۲) خداشناسی

۷۵- برترین عبادت از نظر پیامبر اکرمﷺ چه چیزی بیان شده است؟

۱) در همه‌چیز خدا را دیدن ۲) شناخت و معرفت به خدا ۳) اندیشیدن دربارهٔ خدا و قدرت او

۷۶- تفاوت بنیادین رابطهٔ «بنا با ساختمان» و «خدا با جهان» کدام است؟

۱) ساختمان در بقا نیازمند بنا نیست. ۲) جهان در بقا وابسته به خداست. ۳) خدا به جهان وجود داده است.

۷۷- زبان حال موجودات در عرض نیاز به خداوند، در کدام بیت بیان شده است؟

۱) به هر جا بنگرم کوه و در و دشت/ نشان از قامت رعنا تو بینم

۲) ذات نایافته از هستی، بخش/ کی تواند که بود هستی‌بخش

۳) ما چو نایيم و نوا در ما ز توست/ ما چو کوهیم و صدا در ما ز توست

۷۸- بیت «ما عدم‌هاییم و هستی‌های ما/ تو وجود مطلقی فانی نما» با کدام‌یک از گزینه‌های زیر ارتباط دارد؟

۱) نیازمندی موجودات به خداوند ۲) شناخت اولیه از خداوند ۳) در هر چیز خدا را دیدن

۷۹- بیت «به هر جا بنگرم کوه و در و دشت/ نشان از قامت رعنا تو بینم» به چه موضوعی اشاره دارد؟

۱) در همه‌چیز خدا را دیدن ۲) نیازمندی جهان به خدا در پیدایش ۳) نیازمندی جهان به خدا در بقا

۸۰- ترتیب کدام مورد به درستی بیان شده است؟

۱) درک بیشتر فقر و نیاز ← خودشناسی ← افزایش عبودیت و بندگی

۲) خودشناسی ← درک بیشتر فقر و نیاز ← افزایش عبودیت و بندگی

۳) درک بیشتر فقر و نیاز ← افزایش عبودیت و بندگی ← خودشناسی

۸۱- بیت «دلی کز معرفت نور و صفا دید/ به هر چیزی که دید اول خدا دید» با کدام آیه هم‌مفهوم است؟

۱) «ما رأیت شیئاً الا و رأیت الله قبله و بعده و معه»

۲) ﴿انتم الفقراء الی الله و الله هو الغنی الحمید﴾

۳) ﴿الله نور السّماوات و الارض﴾

۸۲- عبارت قرآنی ﴿الله نور السّماوات و الارض﴾ با کدام روایت هم‌مفهوم است؟

۱) ﴿افضل العبادة ادمان التّفکر فی الله و فی قدرته﴾

۲) ﴿تفکّروا فی کلّ شیء و لا تفکّروا فی ذات الله﴾

۳) ﴿ما رأیت شیئاً الّا و رأیت الله قبله و بعده و معه﴾

۸۳- روایت شریفهٔ «ما رأیت شیئاً الّا و رأیت الله قبله و بعده و معه» با کدام شعر در ارتباط مفهومی است؟

۱) ذات نایافته از هستی، بخش — چون تواند که بود هستی‌بخش

۲) به دریا بنگرم دریا تو بینم — به صحرا بنگرم صحرا تو بینم

۳) ما همه شیران ولی شیر علم — حمله‌مان از باد باشد دم‌به‌دم

۸۴- از دقت در حدیث گهربار امام علی﵇ که می‌فرماید: «ما رأیت الله شیئاً الّا و رأیت الله قبله و بعده و معه» کدام مفهوم به «قبله» اشاره دارد؟

۱) حتماً علتی آن شیء را به وجود آورده است.

۲) شیء سرتاسر نیاز و فقر، در حال حاضر وجود دارد.

۳) تنها خداوند خالق موت و حیات شیء است.

۸۵- کدام بیت بیانگر علت این است که مشاهدهٔ خدا با هر چیز برای جوانان و نوجوانان قابل دسترس‌تر است؟

۱) به دریا بنگرم دریا تو بینم — به صحرا بنگرم صحرا تو بینم

۲) دلی کز معرفت نور و صفا دید — به هر چیزی که دید اول خدا دید

۳) خشک ابری که بود ز آب تهی — ناید از وی صفت آب‌دهی

اصطلاحات و مفاهیم زیر را تعریف کنید.

۸۶- پدیده: (نهایی شهریور ۱۴۰۲)

۸۷- شناخت اولیه از خداوند:

۸۸- معرفت عمیق و والا:

۸۹- انسان‌های آگاه:

۹۰- انسان‌های ناآگاه:

۹۱- نور:

۹۲- امور محدود:

۹۳- امور نامحدود:

به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید.

۹۴- بیت «دلی کز معرفت نور و صفا دید/ به هر چیزی که دید اول خدا دید» چه معرفت عمیق و والایی نسبت به خداوند را بیان می‌کند؟ (نهایی دی ۱۴۰۴)

۹۵- علت ناتوانی انسان در شناخت ذات و چیستی خدا را بنویسید. (نهایی انسانی شهریور ۱۴۰۴)

۹۶- نیاز انسان به خداوند شامل چه چیزهایی می‌شود؟ (نهایی خرداد ۱۴۰۴)

۹۷- بیتِ «دلی کز معرفت نور و صفا دید / به هر چیزی که دید اول خدا دید»، چه شناختی را ممکن می‌داند؟ (نهایی دی ۱۴۰۲)

۹۸- در چه صورتی وجودی همواره بوده و خواهد بود؟ (نهایی دی ۱۴۰۲)

۹۹- تفاوت بنیادین رابطهٔ بین مصنوعات بشری (مسجد و مدرسه و ...) و سازندگان آن‌ها با رابطهٔ بین جهان آفرینش و خداوند را بنویسید. (نهایی انسانی شهریور ۱۴۰۳)

۱۰۰- با توجه به استدلال نیازمندی جهان به خداوند در پیدایش، از بیت «خشک ابری که بود ز آب تهی/ ناید از وی صفت آب دهی» چه مفهومی دانسته می‌شود؟ (نهایی شهریور ۱۴۰۲)

۱۰۱- با توجه به بیتِ «دلی کز معرفت نور و صفا دید/ به هر چیزی که دید اول خدا دید»: «در هر چیزی، اول خدا را دیدن» مشروط به چیست؟ (نهایی شهریور ۱۴۰۲)

۱۰۲- در چه صورتی، خداوند، لذت معرفت عمیق و والا را به انسان خواهد چشاند؟ (نهایی انسانی شهریور ۱۴۰۲)

۱۰۳- «خدا را با هر چیزی دیدن» برای انسان چگونه معرفتی است؟ (نهایی خرداد ۱۴۰۲)

۱۰۴- چرا رسیدن به معرفت عمیق دربارهٔ خداوند متعال، برای نوجوانان و جوانان آسان‌تر است؟ (نهایی دی ۱۴۰۰، دی ۱۴۰۱ و دی ۱۴۰۲)

۱۰۵- پدیده‌هایی که وجودشان از خودشان نیست برای موجودشدن نیازمند به چه چیزی هستند؟ (نهایی انسانی شهریور ۱۴۰۰)

۱۰۶- یک موجود در چه صورتی، در وجود خود نیازمند به دیگری نیست؟ (نهایی انسانی دی ۹۹ و انسانی خرداد ۱۴۰۰)

۱۰۷- اگر اندیشه به بذری تشبیه شود، برگ و بار آن چگونه ظاهر می‌شود؟

۱۰۸- زمینه‌ساز به وجود آمدن این سؤال در ذهن آدمیان که «موجودات جهان هستی خود را وامدار چه کسی هستند؟» چیست؟

۱۰۹- انسان بر چه اساسی خدا را می‌یابد و حضورش را درک می‌کند؟

۱۱۰- کدام سرمایهٔ الهی در وجود انسان ابزار مناسبی برای شناخت اولیهٔ خداوند است؟

۱۱۱- پشتیبانی و هدایت جهان، ناشی از کدام صفت الهی است؟

۱۱۲- ویژگی اصلی یک پدیده از لحاظ خلقت چیست؟

۱۱۳- پدیدآورندهٔ جهان باید چه ویژگی منحصربه‌فردی داشته باشد؟

۱۱۴- چرا مسجد با ساخته‌شدن، از بنّا بی‌نیاز می‌شود؟

۱۱۵- دلیل عرض نیاز دائمی به پیشگاه الهی از سوی موجودات چیست؟

۱۱۶- منظور از نیازمندی در هر آن به خداوند کدام نیاز است؟

۱۱۷- جهان هستی در چه مراحلی نیازمند خداست؟

۱۱۸- رابطهٔ خداوند با جهان تا حدی شبیه کدام رابطه می‌باشد؟

۱۱۹- قرآن کریم، خداوند و مخلوقات را به ترتیب با کدام صفات، توصیف کرده است؟

۱۲۰- وابستگی موجودات به خداوند در قرآن با کدام صفت بیان شده است و بی‌نیازی خداوند بیانگر چه صفتی است؟

۱۲۱- سرچشمهٔ بندگی در انسان چیست؟

۱۲۲- کدام گروه از انسان‌ها نسبت به نیاز دائمی انسان به خدا بی‌توجه‌اند؟

۱۲۳- نتیجهٔ افزایش معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا چیست؟

۱۲۴- قرآن کریم رابطهٔ میان خداوند و جهان هستی را با کدام کلمه بیان می‌کند که در نظر اول موجب شگفتی است؟

۱۲۵- لازمهٔ درک این‌که «در هر چیزی خدا را مشاهده کنیم»، چیست؟

۱۲۶- اگر انسان به دقت در جهان هستی بنگرد، چه چیزی را مشاهده می‌کند؟

۱۲۷- چرا آنان که با دقت و تأمل در جهان هستی می‌نگرند، در هر چیزی خداوند و علم و قدرت او را مشاهده می‌کنند؟

۱۲۸- بیت «دلی کز معرفت نور و صفا دید/ به هر چیزی که دید اول خدا دید» بیانگر چه مفهومی است؟

۱۲۹- عمیق‌ترین و والاترین معرفت که در نگاه نخست مشکل، اما هدفی قابل دسترس است، چیست؟

۱۳۰- لذت معرفت «خدا را در همه‌چیز دیدن» مشروط به چه شرایطی به انسان‌ها چشانده می‌شود؟

۱۳۱- لازمهٔ شناخت هر چیزی چیست؟

۱۳۲- ما به چه دلیل نمی‌توانیم ذات امور نامحدود را تصور کنیم؟

با تدبر در متن پاسخ دهید.

متن اول اسرا به دور از هیجان‌های زندگی دربارهٔ جهان هستی تفکر می‌کند. دربارهٔ کهکشان‌ها، آسمان‌ها، دریاها و جنگل‌ها او علاوه بر این‌که در فطرت خود خدا را می‌یابد، با دیدن دریاها و جنگل‌ها در پشت ظاهر آن‌ها خدا را می‌بیند.

۱۳۳- اسرا با تفکر در هستی با کدام سؤال مواجه خواهد شد؟

۱۳۴- کدام شناخت اسرا از خداوند شناخت اولیه و کدام مورد معرفتی عمیق و والاست؟

متن دوم به نظر امیرمهدی تفاوتی میان رابطهٔ خدا با جهان و «ساعت‌ساز و ساعت» وجود ندارد. هم‌چنان که ساعت بعد از ساخته‌شدن بی‌نیاز از ساعت‌ساز می‌شود، جهان نیز بعد از پیدایش از خداوند بی‌نیاز می‌شود و بدون نیاز به خداوند به صورت منظم به کار خود ادامه می‌دهد، اما سروش این تفکر را قبول نداشته و اعتقاد دارد که یک تفاوت اساسی بین ساعت و ساعت‌ساز و خدا و جهان وجود دارد. او رابطهٔ خدا و جهان را تا حدی شبیه مولد برق و جریان برق می‌داند.

۱۳۵- تفاوت بنیادین رابطهٔ خدا با جهان و ساعت‌ساز با ساعت در نظر سروش چیست؟

متن سوم یسرا اهل علم و مطالعه است. او هر روز که می‌گذرد آگاهی‌اش بیشتر شده و فقر و نیاز خود را نسبت به خدا بیشتر درک می‌کند، اما دوست او هستی، نسبت به نیاز دائمی خود به خدا بی‌توجه است.

۱۳۶- نتیجهٔ درک بیشتر فقر و نیاز در یسرا چه چیزی خواهد بود؟

۱۳۷- هستی از کدام گروه از انسان‌ها محسوب می‌شود؟

متن چهارم نیلوفر نوجوانی هفده‌ساله است. او هر وقت فرصت پیدا می‌کند به طبیعت می‌رود و با نگاه‌کردن به کوه و جنگل و درختان خدا را مشاهده می‌کند. او با نگاه به جنگل و دریا و درختان، قدرت و عظمت و جمال الهی را مشاهده می‌کند.

۱۳۸- نیلوفر توانسته به چه معرفتی دست پیدا کند؟

۱۳۹- چرا رسیدن او به چنین معرفتی ساده و دست‌یافتنی‌تر بوده است؟

متن پنجم آنیسا بر این اعتقاد است که نباید دربارهٔ خداوند تفکر کرد، چرا که تفکر دربارهٔ خداوند، انسان را به کفر می‌کشاند، اما اسما بر این باور است که اتفاقاً تفکر دربارهٔ خداوند نوعی عبادت است. جالب این است که هر دوی آن‌ها برای اعتقادشان به روایات اسلامی متوسل می‌شوند. اسرا که دوست مشترک هر دو است، نظر آن‌ها را درست می‌داند و اختلاف آن‌ها را حل می‌کند.

۱۴۰- به نظر شما اسرا چگونه اختلاف آن دو را حل می‌کند؟

متن ششم خانم محمدی معلم دبیرستان در حال تدریس درس یکم دین و زندگی ۳ به دانش‌آموزانش بود و این موضوع را به آن‌ها یادآوری می‌کرد که تمام جهان هستی در تمام مراحل پیدایش و بقا به خداوند نیازمند و محتاج است و اگر خدا هستی‌بخشی نکند، همه‌چیز نابود می‌شود. او برای این‌که دانش‌آموزان این نیازمندی را بهتر درک کنند، از آن‌ها خواست تا پس از تفکر در پیرامون خود این رابطه را تشبیه کنند. سارا در همین راستا گفت مانند کسی که چیزی را می‌سازد مثلاً کسی که این مدرسه را ساخته، اگر نبود این مدرسه ساخته نمی‌شد.

۱۴۱- آیا آن‌چه سارا گفت و تشبیه کرد درست است؟

متن هفتم مریم دانش‌آموز دوازدهم انسانی است. او در خانواده‌ای مذهبی تربیت شده است و با مفاهیم دینی به خوبی آشناست. روزی هنگام عبور از خیابان، شخصی فقیر را دید و ناگهان این سؤال در ذهن او جرقه زد که اگر خداوند همه چیز را می‌بیند و میان بندگان به عدالت رفتار می‌کند، پس چرا بعضی‌ها در نهایت فقر هستند و بعضی‌ها در اوج آسایش؟ او این سؤال را با دوست خود «آزاده» مطرح کرد و آزاده به او گفت این از اموری است که ذهن محدود انسان نمی‌تواند آن را درک کند. با این وجود، من قلباً به بصیر و عادل بودن خدا اعتقاد دارم، مریم بعدها در رشتهٔ فلسفه و کلام اسلامی تحصیل کرد و مقاله‌ای در این باره نوشت و توضیح داد که دنیا ظرفیت تحقق عدالت خدا را ندارد و عدالت خدا به طور کامل در آخرت محقق می‌شود.

۱۴۲- آیا با دیدگاه آزاده دربارهٔ غیر قابل درک بودنِ بصیر و عادل بودن خدا موافقید؟ چرا؟

۱۴۳- سؤال مریم در این موضوع مصداقی از کدام روایت بود؟

۱) لا تفکّروا فی ذات الله

۲) افضل العبادة ادمان التفکر فی الله و فی قدرته

به سؤالات زیر پاسخ کامل دهید.

۱۴۴- چرا در قرآن کریم برای بیان رابطه میان خداوند و جهان هستی از اصطلاح «نور» استفاده شده است؟ (نهایی شهریور ۱۴۰۴)

۱۴۵- چرا حقیقت و چیستی خداوند را نمی‌توان شناخت؟ (نهایی انسانی دی ۱۴۰۳)

۱۴۶- با ذکر استدلال، اثبات کنید که ذات و چیستی خداوند قابل شناخت نیست. (نهایی خرداد ۱۴۰۲، دی ۱۴۰۲ و خرداد ۱۴۰۳)

(یا: چرایی عجز انسان در پی‌بردن به ذات باری‌تعالی را تحلیل کنید.)

۱۴۷- جملهٔ «آگاهی سرچشمهٔ بندگی است» را تبیین کنید. (نهایی دی ۱۴۰۳)

۱۴۸- «نیازمندی جهان به خدا در پیدایش»، را با دو مقدمه و یک نتیجه استدلال نمایید. (نهایی دی ۹۸ و خرداد ۱۴۰۱)

۱۴۹- چرا پیامبر گرامی، با آن مقام و منزلت در پیشگاه الهی عاجزانه از خداوند می‌خواهد که او را لحظه‌ای به حال خود وانگذارد؟ (نهایی خرداد ۹۹)

۱۵۰- اندیشه علاوه بر پرطراوت‌کردن بهار جوانی چه نتایجی به دنبال دارد؟

۱۵۱- شناخت اولیهٔ انسان نسبت به خداوند چگونه است و دستیابی به شناخت عمیق‌تر چگونه حاصل می‌شود؟

۱۵۲- بسنده‌نکردن قرآن کریم به کفایت شناخت خدا از مسیر فطرت را اثبات نمایید.

۱۵۳- با ذکر مثالی توضیح دهید؛ چرا هر پدیده‌ای که وجودش از خودش نباشد برای موجودبودن نیازمند به دیگری است؟

۱۵۴- مفهوم بیت «خشک ابری که بود ز آب تهی/ ناید از وی صفت آب دهی» را بنویسید.

۱۵۵- چه زمانی یک موجود همواره بوده و خواهد بود؟

۱۵۶- در استدلالی که برای نیازمندی جهان به خداوند در پیدایش آمده است، چه نتیجه‌ای به دست می‌آید؟

۱۵۷- نیازمندی جهان به خدا را با نیازمندی مصنوعات انسانی با سازندهٔ آن‌ها مقایسه و تفاوت بنیادین این دو رابطه را تبیین کنید.

۱۵۸- چرا جهان همواره و در هر «آن» به خداوند نیازمند است و این نیاز هیچ‌گاه قطع یا کم نمی‌شود؟

۱۵۹- چرا خداوند در قرآن کریم، خود را نور آسمان‌ها و زمین معرفی کرده است؟

۱۶۰- به چه دلیل هر چیزی در این جهان، بیانگر وجود خالق و آیه‌ای از آیات الهی محسوب می‌شود؟

۱۶۱- به چه دلیلی جهان هستی و موجودات آن تجلّی خداوند هستند؟

۱۶۲- موضوعاتی که انسان دربارهٔ آن‌ها شناخت پیدا می‌کند چند دسته‌اند؟ با مثال توضیح دهید.

۱۶۳- با وجود شباهت‌های ظاهری بین رابطهٔ خدا و جهان و ساعت و ساعت‌ساز تفاوت‌های آن دو را بنویسید.

پاسخ سؤال‌های امتحانی درس اول

۱ تمام موجودات، وجود خود را از خداوند می‌گیرند و به سبب او پیدا و آشکار شده و پا به عرصهٔ هستی می‌گذارند و وجودشان وابسته به وجود اوست.

مشاوره معنای «نور هستی» یا «نور آسمان‌ها و زمین بودن خداوند» به شکل‌های مختلف (مفهوم آیه، پاسخ کوتاه یا کامل و تعریف اصطلاح) می‌تواند در امتحان نهایی مطرح شود؛ پس تعریف آن را به طور کامل یاد بگیرید.

۲ افزایش خودشناسی (معرفت به خود) موجب درک بیشتر فقر و نیازمندی انسان و در نتیجه سبب احساس نیاز دائمی به خدا و افزایش بندگی انسان می‌شود.

افزایش خودشناسی (معرفت به خود) ← درک بیشتر فقر و نیاز ← افزایش بندگی

۳ زیرا خداوند حقیقتی نامحدود دارد، در نتیجه ذهن ما به دلیل محدود بودن نمی‌تواند به حقیقت او احاطه پیدا کند و ذاتش را شناسایی کند.

۴ پیدایش و بقا

نکته انسان هرچه دارد از خدا دارد و تمام داشته‌هایش از خداست در واقع انسان در همه چیز به خداوند نیازمند است.

۵ اندیشیدن دربارهٔ خدا و قدرت او (صفات الهی) - اندیشیدن در صورتی که مداوم باشد و دربارهٔ خداوند و قدرت او باشد، برترین عبادت است.

۶ **گزینهٔ «۱»** در حدیث، تفکر در قدرت خداوند که یکی از صفات اوست، برترین عبادت معرفی شده است، پس به این امر تشویق شده است.

۷ انسان در هستی خود (پیدایش و بقای خود) نیازمند خداست و این نیاز همواره و در هر آن هست و هیچ‌گاه قطع یا کم نمی‌شود.

۸ **الف** آیه خطاب به مردم (ایّها النّاس) است، اما مردم به عنوان مصداق و نمونه‌ای از مخلوقات خداوند مورد نظر هستند و فقیربودن ویژگی همهٔ مخلوقات است. **ب** چون خداوند بی‌نیاز مطلق (هو الغنی) است و به هیچ چیز وابسته نیست، پس می‌تواند نیاز هر موجود دیگری را برطرف کند.

۹ **الف** چون موجودات برای لحظه‌لحظهٔ وجود خود محتاج و نیازمند خدایند و اگر خداوند لحظه‌ای آنان را به حال خود واگذارد همه نیست و نابود می‌شوند، همچون منبع نوری که اگر یک لحظه نورافشانی نکند، پرتوهای نور از بین خواهند رفت.

ب نیازهای دائمی موجودات، لطف و فیض دائمی را طلب می‌کند و به همین دلیل خداوند هر لحظه دارای فیضی جدید و مستمر برای آفریده‌هاست. (یا: چنین نیست که خداوند عالم را آفریده و آن را به حال خود رها کرده باشد، بلکه همواره امور هستی را تدبیر و اداره می‌کند، بنابراین او هر لحظه دست‌اندرکار امری است.)

۱۰ **گزینهٔ «۱»** چون موجودات برای لحظه‌لحظهٔ وجود خود محتاج و نیازمند خدایند ﴿انتم الفقراء الی الله﴾.

نکته از آن‌جا که همهٔ موجودات در هر لحظه نیازمند خداوند هستند، از این رو دائماً به پیشگاه الهی عرض نیاز کرده و از او درخواست دارند. بنابراین می‌توان گفت که آیهٔ ﴿انتم الفقراء الی الله﴾، (نیازمندی به خدا) علت عبارت ﴿یسأله من فی السّماوات و الارض﴾ (درخواست مخلوقات) است.

۱۱ **گزینهٔ «۲»** آگاهی، سرچشمهٔ بندگی

۱۲ عاجزانه از خداوند می‌خواهد که برای یک لحظه هم، لطف و رحمت خاصش را از او نگیرد و او را به حال خود واگذار نکند.

۱۳ **گزینهٔ «۲»** علت دعای پیامبر ﷺ، درک فقر و نیاز است که در آیهٔ مبارکهٔ ﴿أنتم الفقراء الی الله﴾ به آن اشاره شده است.

۱۴ **گزینهٔ «۲»** شایسته است زبان حال ما همچون پیامبر ﷺ این باشد که: «خدایا هیچ‌گاه مرا چشم بر هم زدنی به خودم واگذار مکن.»

۱۵ **گزینهٔ «۲»** دقت کنید که گزینهٔ «۱»، مفهوم کلی کلمهٔ «نور» است، اما گزینهٔ «۲» به مفهوم «نور هستی بودن» خداوند می‌پردازد.

۱۶ هر چیزی در این جهان، بیانگر وجود خالق و آیه‌ای از آیات الهی محسوب می‌شود. (یا هر موجودی در حد خودش تجلّی خداوند و نشانگر صفات الهی است.)

۱۷ هر موجودی در حد خودش تجلّی خداوند و صفات اوست. (یا: آنان‌که به دقت و اندیشه در جهان هستی می‌نگرند در هر چیزی خدا را مشاهده می‌کنند و علم و قدرت او را می‌بینند.)

۱۸ **تعبیر «رأیتُ الله قَبلَهَ»** ← اشاره به این نکته دارد که آن حضرت با نگاه دقیق خود وقتی به اشیای پیرامون خود می‌نگرند درمی‌یابند که همهٔ این اشیا پدیده‌هایی هستند که قبلاً نبوده‌اند؛ پس حتماً علتی آن‌ها را به وجود آورده است؛ پس پی به خالق آن می‌برند.

تعبیر «معه» ← اشاره به این دارد که آن حضرت وقتی می‌نگرند که این شیءِ سرتاسر نیاز و فقیر در حال حاضر وجود دارد؛ پس درمی‌یابد که بقای آن مرهون خداست.

تعبیر «بعده» ← اشاره به این دارد که ایشان وقتی می‌بینند که این شیء بعد از مدتی از بین می‌رود، می‌دانند که تنها خداست که خالق موت و حیات است؛ پس در فنای شیء نیز باز خدا را مشاهده می‌کنند.

نکته عبارت «قبله» ← بیانگر نیازمندی در پیدایش / و عبارت «معه» ← بیانگر نیازمندی در بقا است.

۱۹ در هر چیزی می‌توان تفکر کرد به‌جز ذات خداوند که چون نامحدود است در قلمرو فکر ما قرار نمی‌گیرد.

۲۰ تفکر در ذات (چیستی) خدا

نکته تفکر در **ذات**، **چیستی** و **ماهیت** خداوند، ممنوع و غیرممکن است، اما **هستی**، **وجود** و **صفات** خداوند را می‌توان درک کرد.

۲۱ تفکر در صفات خدا مورد تشویق واقع‌شده «التفکر فی الله و فی قدرته»، اما تفکر در ذات خدا ممنوع است. (لا تفکّروا فی ذات الله)

۲۲ نادرست، نیازمندی جهان به خداوند، هیچ‌گاه قطع یا کم نمی‌شود.

۲۳ درست **۲۴** درست

۲۵ درست

۲۶ نادرست، وجودی که ذاتاً موجود باشد به پدیدآورنده نیاز ندارد و خداوند وجودی بی‌نیاز از پدیدآورنده است.

۲۷ نادرست، جملهٔ درست این است که هر پدیده‌ای به پدیدآورنده یا آفریننده نیاز دارد.

۲۸ درست **۲۹** درست

نکته به سؤال‌های ۲۴، ۲۵ و ۲۹ دقت کنید. سه سؤال متفاوت از یک جمله مطرح شده است؛ پس این روابط را خوب یاد بگیرید:

۱ افزایش خودشناسی (معرفت به خود) ←سبب← ۱) درک فقر و نیاز ۲) افزایش بندگی

۲ درک فقر و نیاز به خداوند ←سبب← افزایش بندگی

۳ افزایش بندگی ←نتیجهٔ← ۱) درک فقر و نیاز ۲) افزایش خودشناسی

۳۰ نادرست، ذات خداوند برای هیچ کسی قابل درک نیست، زیرا خداوند حقیقتی نامحدود دارد و ذهن انسان محدود است.

۳۱ درست

۳۲ نادرست، موجودات هر لحظه نیازمند خدا هستند.

۳۳ درست **۳۴** درست

۳۵ نادرست، انسان به دلیل محدودیت ذهن، نمی‌تواند به حقیقت خداوند که نامحدود است احاطه پیدا کرده و ذاتش را بشناسد.

۳۶ نادرست؛ رابطهٔ ما با خدا مانند رابطهٔ مسجد با سازنده آن نیست، بلکه مانند مولد برق به جریان برق است.

نکته مسجد پس از ساخته‌شدن در بقا به سازنده‌اش نیازی ندارد، اما انسان پس از پیدایش و در بقا نیز مانند لحظهٔ نخست خلق‌شدن به خداوند نیازمند است؛ زیرا خداوند خالق انسان است اما سازندهٔ مسجد، خالق آن نیست.

۳۷ درست **۳۸** درست

۳۹ نادرست؛ اندیشه استعدادها را شکوفا می‌کند و امید به آینده را نوید می‌بخشد.

۴۰ درست

۴۱ نادرست؛ هدایت‌گری و پشتیبانی خداوند ناشی از صفت حکیم‌بودن خداوند است.

۴۲ درست **۴۳** درست

۴۴ درست

۴۵ نادرست؛ بیان ویژگی پدیده‌ها در مقدمهٔ اوّل آمده است، نه دوم.

۴۶ نادرست؛ پدیده نمی‌تواند وجودش از خودش باشد.

۴۷ درست **۴۸** درست

۴۹ درست

۵۰ نادرست؛ نیازمندی موجودات به خداوند هم در مرحلهٔ پیدایش است هم در مرحلهٔ بقا.

۵۱ درست

۵۲ نادرست؛ نیازمندی به خداوند هیچ‌گاه قطع یا کم نمی‌شود.

۵۳ نادرست؛ فقر خود را به خداوند بیشتر درک می‌کند، نه دیگر موجودات.

۵۴ نادرست؛ پیامبر اکرم ﷺ نیز مانند سایر انسان‌ها و مخلوقات، از خدا بی‌نیاز نیست.

۵۵ نادرست؛ پیامبر اکرم از خداوند می‌خواهد لحظه‌ای رحمت خاص خود را از او نگیرد.

۵۶ نادرست؛ شگفت‌انگیز است نه روشن.

۵۷ نادرست؛ موجودات این جهان آیه‌ای از آیات الهی‌اند. نور فقط خداست.

۵۸ نادرست؛ هر موجودی در حد خودش تجلّی خداوند و بیانگر قدرت و حکمت و سایر صفات او هستند.

۵۹ نادرست؛ موضوعات نامحدود از دایرهٔ شناخت انسان خارج است، اما موضوعات محدود در دایرهٔ شناخت انسان قرار می‌گیرد.

۶۰ نادرست؛ ذات خدا را نمی‌توان شناخت نه وجود او.

۶۱ درست

۶۲ نادرست؛ می‌توان به وجود خدا پی برد و صفات او را شناخت، اما نمی‌توان ذات و حقیقت او را شناخت.

۶۳ ۱ ← جـ / ۲ ← الف / ۳ ← د / ۴ ← ب

۶۴ ۱ ← ب / ۲ ← هـ / ۳ ← الف / ۴ ← د

۶۵ ۱ ← ب / ۲ ← جـ / ۳ ← الف / ۴ ← د

نکته مفاهیم قابل برداشت از عبارت «کلّ یوم هو فی شأن»: تدبیر امور توسط خداوند - همواره دست‌اندرکار امری بودن خداوند - ادارهٔ جهان و رها نکردن آن - توحید در ربوبیت

۶۶ **گزینهٔ «۲»** انسان می‌تواند به ذات و ماهیت ستارگان و کهکشان‌های دور دست یابد، زیرا آن‌ها امور محدودی هستند، اما احاطه بر ذات و حقیقت الهی که نامحدود است، ناممکن می‌باشد (نادرستی «۱»)، هم‌چنین انسان می‌تواند صفات خداوند را بشناسد (نادرستی «۳»).

۶۷ **گزینهٔ «۱»** بیت مذکور بیانگر این مفهوم است که موجودی که ذاتاً موجود نیست، نمی‌تواند هستی‌بخشی کند و این موضوع مربوط به مقدمهٔ دوم نیازمندی موجودات به خدا در پیدایش است.

نکته به کلیدواژهٔ «هستی‌بخش» که به هست‌شدن و پدیدآمدن اشاره دارد دقت کنید.

۶۸ **گزینهٔ «۱»** پیامبر اکرم ﷺ با آن مقام و منزلت خود، به علت درک فقر و نیاز به خداوند این‌گونه از خداوند درخواست دارند که: «اللّهم لا تکِلنی اِلی نفسی طرفةَ عینٍ ابداً: خدایا هیچ‌گاه مرا چشم به هم زدنی به خودم وا مگذار»؛ پس این حدیث بیانگر نیازمندی انسان است.

۶۹ **گزینهٔ «۱»** حقیقت یا ذات خدا قابل درک نیست. به همین دلیل پیامبر ﷺ تفکر در آن را منع کرده است: «لا تفکّروا فی ذات الله»

۷۰ **گزینهٔ «۱»** رابطهٔ جهان با خداوند تا حدی شبیه رابطهٔ پرتو نور با منبع نور یا رابطهٔ جریان برق با مولد برق است.

۷۱ **گزینهٔ «۲»** شناخت اولیهٔ انسان نسبت به خداوند این است که براساس فطرت خویش، خدا را می‌یابد و حضورش را درک می‌کند.

نکته تفکر دربارهٔ نیازمندی جهان به خدا در پیدایش، یکی از راه‌هایی است که قرآن کریم برای شناخت عمیق‌تر نسبت به خداوند به ما نشان داده است.

۷۲ **گزینهٔ «۲»** تا حدی شبیه رابطهٔ مولّد برق با جریان برق است.

۷۳ **گزینهٔ «۱»** بیت صورت سؤال مربوط به مقدمهٔ دوم است که مفهوم آن در جملهٔ گزینهٔ «۱» مطرح شده است.

گزینهٔ «۲» مفهوم مقدمهٔ اول است.

نکته مفهوم مقدمهٔ اول: پدیده وجود و هستی‌اش از خودش نیست.
مفهوم مقدمهٔ دوم: ۱ پدیده‌ها نیازمند هستند. ۲ وجودی که خودش ذاتاً موجود باشد، به دیگری نیازمند نیست.

۷۴ **گزینهٔ «۱»** درک فقر و نیاز به خداوند سبب افزایش عبودیت و بندگی است.

نکته افزایش بندگی و عبودیت، هم نتیجهٔ درک فقر است و هم خودشناسی، اما حواستان باشد که در گزینهٔ «۲» به خداشناسی اشاره شده، نه خودشناسی پس درست نیست.

۷۵ **گزینهٔ «۳»** براساس حدیث: «افضل العبادة ادمان التفکر فی الله و فی قدرته»، برترین عبادت تفکر مداوم دربارهٔ خدا و قدرت اوست.

۷۶ **گزینهٔ «۳»** تفاوت بنیادین این است که خدا به جهان وجود داده است و آن را خلق کرده است. در حالی که بنا به ساختمان وجود نداده است.

نکته هر سه گزینه به تفاوت این دو رابطه اشاره می‌کند، اما دقت کنید که در سؤال، تفاوت بنیادین خواسته شده که در واقع علت تفاوت دو رابطه است و فقط در گزینهٔ «۳» مطرح شده است.

۷۷ **گزینهٔ «۳»** شعر مولوی: «ما چون نایییم و نوا در ما ز توست ...» بیانگر زبان حال موجودات در عرض نیاز به خداوند است، شعر گزینهٔ «۱»، بیانگر مشهودبودن خداوند در تمام هستی است و شعر گزینهٔ «۲» به مقدمهٔ دوم نیازمندی موجودات در پیدایش به خدا اشاره می‌کند.

۷۸ **گزینهٔ «۱»** بیت مذکور به این اشاره می‌کند، پدیده‌ها وجود ندارند و عدم هستند و به واسطهٔ هستی‌بخشی خداوند بی‌نیاز به وجود می‌آیند؛ بنابراین به نیازمندی مخلوقات به خداوند که بی‌نیاز مطلق است، مربوط می‌باشد.

۷۹ **گزینهٔ «۱»** بیت سؤال به معرفت عمیق و والای خدا را همه‌چیز دیدن، اشاره می‌کند.

۸۰ **گزینهٔ «۲»** هر چه معرفت انسان به خود (خودشناسی) و رابطه‌اش با خدا بیشتر شود، نیاز به او را بیشتر احساس و ناتوانی و بندگی خود را بیشتر ابراز می‌کند.

۸۱ **گزینهٔ «۳»** این‌که انسان با هر چیزی خداوند را ببیند به این موضوع اشاره می‌کند که خداوند نور هستی است و هر موجودی اندازهٔ خودش تجلّی اوست؛ پس با آیهٔ ﴿الله نور السّماوات و الأرض﴾ و حدیث «رأیت شیئاً الّا و رأیت ...» در ارتباط می‌باشد.

امّا دقت کنید که در سؤال آیهٔ مرتبط را خواسته است، نه حدیث؛ پس گزینهٔ «۱» نمی‌تواند پاسخ باشد.

۸۲ **گزینهٔ «۳»** ﴿ما رأیت شیئاً الّا و رأیت الله قبله و بعده و معه﴾ آیهٔ شریفهٔ ﴿الله نور السّماوات و الارض﴾ بیان می‌کند که خداوند نور هستی است و تمام موجودات به سبب او پیدا و آشکار می‌شوند و هر موجودی تجلّی خداوند است؛ پس در هر چیزی می‌توان خداوند را دید که این همان مفهوم معرفت عمیق و والا در حدیث امام علی﵇ است: «هیچ چیزی را ندیدم مگر این‌که خداوند را قبل و بعد و با آن دیدم.»

نکته آیهٔ ﴿الله نور السّماوات و الارض﴾، حدیث «ما رأیت شیئاً الّا ...» و اشعار «دلی کز معرفت نور و صفا دید ...» و «به صحرا بنگرم صحرا تو بینم ...» همگی با هم ارتباط مفهومی دارند و به این مفاهیم اشاره می‌کنند: خداوند، نور هستی، تجلّی خداوند بودن همهٔ موجودات، معرفت عمیق و برتر با هر چیزی خدا را دیدن، مشهود بودن خداوند در تمام هستی.

۸۳ **گزینهٔ «۲»** هر دو بیانگر مفهوم دیده‌شدن خداوند در هر چیز است.

۸۴ **گزینهٔ «۱»** «قبله»، یعنی قبل از پیدایش شیء؛ پس گزینهٔ «۱» که بیانگر علت به وجود آوردن آن است با آن در ارتباط می‌باشد. گزینهٔ «۲» بیانگر «معه» و گزینهٔ «۳» بیانگر «بعده» می‌باشد.

۸۵ **گزینهٔ «۲»** این‌که انسان بتواند با هر چیزی خدا را ببیند، معرفتی عمیق و والاست که در نگاه نخست مشکل به نظر می‌آید، اما هدفی قابل دسترس است، به‌خصوص برای جوانان و نوجوانان که پاکی و صفای قلب دارند.

نکته به کلیدواژهٔ «نور و صفا» که در شعر آمده است، دقت کنید. این واژه‌ها شما را به پاکی و صفای قلب نوجوانان می‌رساند.

۸۶ پدیده موجودی است که وجودش از خودش نیست و نیازمند به پدیدآورنده است.

۸۷ ما، براساس فطرت خویش، خدا را می‌یابیم و حضورش را درک می‌کنیم. به روشنی می‌دانیم در جهانی زندگی می‌کنیم که آفریننده‌ای حکیم آن را هدایت و پشتیبانی می‌کند و به موجودات مدد می‌رساند.

۸۸ این‌که انسان بتواند با هر چیزی خدا را ببیند.

۸۹ کسانی که دائماً سایهٔ لطف و رحمت خدا را احساس می‌کنند و خود را نیازمند عنایات پیوستهٔ او می‌دانند.

۹۰ کسانی که نسبت به نیاز دائمی انسان به خداوند، بی‌توجه‌اند.

۹۱ آن چیزی است که خودش پیدا و آشکار است و سبب پیدایی و آشکارشدن چیزهای دیگر نیز می‌شود.

۹۲ موضوعاتی هستند که در محدودهٔ شناخت ما قرار می‌گیرند.

۹۳ موضوعاتی هستند که ذهن ما گنجایش درک آن‌ها را ندارد.

۹۴ این‌که هر چیزی در حد خودش تجلّی خداست (یا: می‌شود در هر چیزی خدا را مشاهده کرد و اوصافش را در آن دید.)

۹۵ انسان به دلیل محدودبودن ذهن، نمی‌تواند ذات نامحدود خدا را تصور کند.

۹۶ پیدایش و بقا (یا: در همه‌چیز و در هر حال به خداوند نیازمند است.)

۹۷ «خدا را در هر چیزی دیدن» که یک شناخت عمیق و والاست.

۹۸ در صورتی که وجودش از خودش باشد/ پدیده نباشد/ پدیدآورنده باشد.

۹۹ اجزای مصنوعات بشری را سازندگان آنان به وجود نیاورده‌اند و خواص آن را نیز ایجاد نکرده‌اند، اما خداوند هم اجزای جهان را به وجود آورده و هم خواص آن‌ها را ایجاد کرده است.

۱۰۰ پدیده، نیازمند است و نمی‌تواند هستی‌بخش باشد (هر چیز که وجودش از خودش باشد، هستی‌بخش است).

۱۰۱ دل آدمی به نور و صفای معرفت و شناخت رسیده باشد.

۱۰۲ اگر قدم پیش بگذارد و با عزم و تصمیم قوی حرکت کند.

۱۰۳ معرفتی عمیق و والاست که در نگاه نخست، مشکل به نظر می‌آید، امّا هدفی قابل دسترس است.

۱۰۴ زیرا جوانان و نوجوانان دارای پاکی و صفای قلب هستند.

۱۰۵ نیازمند به پدیدآورنده‌ای هستند که خودش پدیده نباشد، بلکه وجودش از خودش باشد.

۱۰۶ در صورتی که ذاتاً موجود باشد (وجود ذاتی آن باشد).

۱۰۷ در اعمال انسان — **۱۰۸** تفکر در جهان هستی

۱۰۹ براساس فطرت خویش — **۱۱۰** فطرت خویش

۱۱۱ حکیم‌بودن — **۱۱۲** وجودش از خودش نیست.

۱۱۳ وجودش از خودش باشد.

۱۱۴ چون بنّا به ساختمان وجود نداده و او را خلق نکرده است و فقط مواد را جابه‌جا کرده است.

۱۱۵ زیرا موجودات پس از پیدایش مانند لحظهٔ نخستِ خلق‌شدن، به خداوند نیازمند هستند.

۱۱۶ نیازمندی در بقا

۱۱۷ هم در مرحلهٔ پیدایش هم در مرحلهٔ بقا

۱۱۸ مولد برق با جریان برق — **۱۱۹** غنی - فقیر

۱۲۰ فقیر - غنی — **۱۲۱** آگاهی و معرفت

۱۲۲ انسان‌های ناآگاه

۱۲۳ احساس بیشتر فقر و ابراز ناتوانی و بندگی (عبودیت)

۱۲۴ نور

۱۲۵ با دقت و اندیشه در جهان هستی بنگریم.

۱۲۶ انسان در هر چیزی خدا را می‌بیند و علم و قدرت و سایر صفات او را درک می‌کند.

۱۲۷ چون هر موجودی در حد خودش تجلّی خداوند و نشانگر حکمت، قدرت و رحمت و سایر صفات الهی است.

۱۲۸ خدا را در همه‌چیز دیدن

۱۲۹ انسان بتواند با هر چیز خدا را ببیند.

۱۳۰ اگر قدم پیش گذارند و با عزم و تصمیم قوی حرکت کنند.

نکته معرفت عمیق و والا ← با هر چیزی خدا را دیدن
قابل دسترس‌تر برای جوانان و نوجوانان ← چون پاکی و صفای قلب دارند.
راه دستیابی به این معرفت برای همگان ← حرکت با عزم و تصمیم قوی

۱۳۱ احاطه و دسترسی به آن **۱۳۲** به دلیل محدودبودن ذهن
۱۳۳ موجودات جهان، هستی خود را وامدار چه کسی هستند؟
۱۳۴ براساس فطرت خود، خدا را یافتن، شناخت اولیه است و این‌که در پشت جنگل‌ها و دریاها و ... خدا را می‌بینند، معرفتی عمیق و والاست.
۱۳۵ خداوند به جهان وجود داده است در حالی که ساعت‌ساز به ساعت وجود نداده است. کار او فقط چینش و جابه‌جایی بوده است.
۱۳۶ افزایش بندگی و عبودیت **۱۳۷** انسان‌های ناآگاه
۱۳۸ معرفتی عمیق و والا
۱۳۹ به علت پاکی و صفای قلب در نوجوانان
۱۴۰ آنیسا تفکر در ذات خدا را درست نمی‌داند، اما از نظر اسما تفکر در صفات خدا عبادت محسوب می‌شود.
۱۴۱ خیر، خداوند جهان هستی را آفریده و به همین دلیل جهان هم در پیدایش و هم در بقا به خداوند نیازمند است، اما سازندهٔ مدرسه کارش چینش مصالح و مواد بوده و آفریننده و به‌وجودآورنده نیست.
۱۴۲ خیر، زیرا اگرچه ذهن محدود انسان نمی‌تواند ذات خدا را بشناسد و به آن احاطه پیدا کند، اما می‌تواند صفات او (مانند بصیر و عادل بودن) را درک کند و به وجود خدا نیز پی ببرد.
۱۴۳ **گزینهٔ «۲»** زیرا سؤال مریم دربارهٔ صفات خدا بود که تفکر مداوم در آن برترین عبادت است «افضل العبادة ادمان التفکر فی الله و فی قدرته» نه دربارهٔ ذات خدا که از آن نهی شده است «تفکروا فی کل شیء و لا تفکروا فی ذات الله».
۱۴۴ نور آن چیزی است که خودش پیدا و آشکار است (۰/۲۵) و سبب پیدایی و آشکارشدن چیزهای دیگر نیز می‌شود. (۰/۲۵) خداوند نور هستی است. (۰/۲۵) تمام موجودات، وجود خود را از خداوند می‌گیرند (۰/۲۵) و به سبب او پیدا و آشکار شده و پا به عرصهٔ هستی می‌گذارند (۰/۲۵) و وجودشان وابسته به وجود اوست. (۰/۲۵) به همین جهت در قرآن کریم برای بیان رابطه میان خداوند و جهان هستی از اصطلاح نور استفاده شده است.
۱۴۵ چون لازمهٔ شناخت هر چیزی احاطه و دسترسی به آن است (۰/۲۵) و خداوند، حقیقتی نامحدود دارد (۰/۲۵) و ذهن ما محدود است؛ (۰/۲۵) پس نمی‌تواند به حقیقت او احاطه پیدا کند. (۰/۲۵)
۱۴۶ لازمهٔ شناخت هر چیز احاطه و دسترسی به آن است. (۰/۲۵) در واقع ما به دلیل محدودبودن ذهن خود نمی‌توانیم ذات امور نامحدود را تصور کنیم و چگونگی وجودشان را دریابیم. (۰/۲۵) خداوند حقیقتی نامحدود دارد (۰/۲۵) در نتیجه، ذهن ما نمی‌تواند به حقیقت او احاطه پیدا کند و ذاتش را شناسایی کند. (۰/۲۵)
۱۴۷ انسان‌های ناآگاه نسبت به نیاز دائمی انسان به خداوند بی‌توجه‌اند؛ (۰/۲۵) اما انسان‌های آگاه دائما سایهٔ لطف و رحمت خدا را احساس می‌کنند و خود را نیازمند عنایات پیوستهٔ او می‌دانند. (۰/۲۵) هرچه معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا بیشتر شود (۰/۲۵) نیاز به او را بیشتر احساس و ناتوانی و بندگی خود را بیشتر ابراز می‌کند. (۰/۲۵)
۱۴۸ ۱) ما و موجودات اطرافمان پدیده‌هایی هستیم که وجود و هستی ما از خودمان نبوده و نیست. (۰/۵)
۲) هر پدیده‌ای که وجودش از خودش نباشد برای موجودشدن نیازمند پدیدآورنده‌ای است که خودش پدیده نبوده، بلکه وجودش از خودش است. (۰/۵)

نتیجه ما و همهٔ پدیده‌های جهان در پدیدآمدن و هست‌شدن خود به آفریننده‌ای نیازمندیم که خودش پدیده نباشد و سرچشمهٔ هستی باشد، این موجود برتر و متعالی خداست. (۰/۵)
۱۴۹ زیرا هر چه معرفت انسان به خود و رابطه‌اش با خدا بیشتر شود (۰/۵) نیاز به او را بیشتر احساس کرده (۰/۲۵) و ناتوانی و بندگی خود را بیشتر ابراز می‌کند. (۰/۲۵)
۱۵۰ استعدادها را شکوفا کرده (۰/۲۵) و امید به آینده‌ای زیبا را نوید می‌بخشد (۰/۲۵) و می‌تواند برترین عبادت‌ها باشد. (۰/۲۵)
۱۵۱ ما براساس فطرت خویش خدا را می‌یابیم و حضورش را درک می‌کنیم. (۰/۲۵) به روشنی می‌دانیم در جهانی زندگی می‌کنیم که آفریننده‌ای حکیم آن را هدایت و پشتیبانی می‌کند و به موجودات مدد می‌رساند. (شناخت اوّلیه) (۰/۲۵) با وجود این شناخت اوّلیه قرآن کریم ما را به معرفت عمیق‌تر دربارهٔ خداوند فرامی‌خواند و راه‌های گوناگونی را برای درک وجود او و نیز شناخت صفات و افعال او به ما نشان می‌دهد. (۰/۲۵) یکی از این راه‌ها تفکر دربارهٔ نیازمندبودن جهان در پیدایش خود به آفریننده است. (۰/۲۵)
۱۵۲ با وجود شناخت اولیه و فطری انسان نسبت به خدا، قرآن کریم ما را به معرفت عمیق‌تر دربارهٔ خداوند فرامی‌خواند و راه‌های گوناگونی را برای درک وجود او و نیز شناخت صفات و افعال او به ما نشان می‌دهد. (۰/۵) یکی از این راه‌ها، تفکر دربارهٔ نیازمندبودن جهان در پیدایش خود به آفریننده است. (۰/۲۵)
۱۵۳ هر پدیده‌ای که وجودش از خودش نباشد، برای موجودبودن نیازمند پدیدآورنده‌ای است که خودش پدیده نباشد (۰/۲۵)، بلکه وجودش از خودش باشد. (۰/۲۵) همان‌طور که چیزهایی که شیرین نیستند برای شیرین‌شدن نیازمند به چیزی هستند که خودش شیرین است. (۰/۲۵) در آفرینش نیز یک موجود فقط در صورتی برای موجودبودن به دیگری نیازمند نیست که خودش ذاتاً موجود باشد. (۰/۲۵) در این صورت چنین چیزی دیگر پدیده نیست و نیاز به پدیدآورنده ندارد و همواره بوده است و خواهد بود. (۰/۲۵)
۱۵۴ پدیده‌ها، که وجودشان از خودشان نیست، (۰/۲۵) برای موجودشدن نیازمند به پدیدآورنده‌ای هستند (۰/۲۵) که خودش پدیده نباشد، (۰/۲۵) بلکه وجودش از خودش باشد. (۰/۲۵)
۱۵۵ یک موجود فقط در صورتی در وجود خود نیازمند به دیگری نیست که خودش ذاتاً موجود باشد. (۰/۵) در این صورت، چنین چیزی دیگر پدیده نیست (۰/۲۵) و نیاز به پدیدآورنده نخواهد داشت. (۰/۲۵) همواره بوده است و همواره خواهد بود.
۱۵۶ ما و همهٔ پدیده‌های جهان در پدیدآمدن و هست‌شدن خود به آفریننده‌ای نیازمندیم (۰/۲۵) که خودش پدیده نباشد (۰/۲۵) و سرچشمهٔ هستی باشد، (۰/۲۵) این موجود برتر و متعالی خداست. (۰/۲۵)
۱۵۷ یک تفاوت بنیادین میان رابطهٔ خدا و جهان با رابطهٔ بنّا و ساختمان وجود دارد. ساختمان از مصالح ساختمان مانند خاک، سنگ و گچ و ... تشکیل شده است که هیچ‌کدام از آن‌ها را بنّا به وجود نیاورده است. (۰/۲۵) هر یک از این مصالح خواصی دارند که بنّا آن را ایجاد نکرده است. به عبارتی بنّا نه مصالح را به وجود آورده است نه خواص آن را. (۰/۲۵) کار او فقط جابه‌جایی مواد و چینش آن‌ها بوده است، (۰/۲۵) اما خداوند خالق سنگ و چوب و گچ و ... و خواص آن‌ها و حتی خالق خود بنا است. (۰/۲۵)
۱۵۸ خداوند خالق همهٔ موجودات و اشیا و خواص آن‌ها است (۰/۵) و بر این اساس وجود و هستی همهٔ موجودات وابسته به خداست (۰/۲۵) و خداوند هر لحظه اراده کند آن‌ها از بین می‌روند و همه چیز متلاشی می‌شود. (۰/۲۵) به همین جهت جهان همواره و در هر آن، به خداوند نیازمند است و این نیاز هیچ‌گاه قطع و یا کم نمی‌شود.

۱۵۹ زیـرا تمـام موجودات وجود خـود را از او می‌گیرند (۰/۲۵) و به سـبب او آشکار شده (۰/۲۵) و پا به عرصه هستی می‌گذارد (۰/۲۵) و وجودشان به وجود او وابسته است. (۰/۲۵)

۱۶۰ تمـام موجـودات، «وجـود» خـود را از او می‌گیرنـد، (۰/۲۵) به سـبب او پیدا و آشکار شده (۰/۲۵) و پا به عرصه هستی می‌گذارند (۰/۲۵) و وجودشان به وجود او وابسته است. (۰/۲۵)

۱۶۱ زیرا خداوند نور هسـتی اسـت؛ (۰/۲۵) یعنی تمام موجودات «وجود» خـود را از او می‌گیرنـد، بـه سـبب او پیـدا و آشـکار شـده و پـا به عرصهٔ هسـتی می‌گذارنـد و وجودشـان بـه وجـود او وابسـته اسـت. (۰/۵) بـه همیـن جهـت هـر چیـزی در این جهـان بیانگر وجود خالـق و آیه‌ای از آیات الهی محسـوب می‌شود. (۰/۲۵) در واقع هر موجودی در حد خودش تجلّی خداوند و نشانگر حکمت، قدرت، رحمت و سایر صفات الهی است.

۱۶۲ دو دسـته؛ دستهٔ اول موضوعاتی هستند که در محدودهٔ شناخت ما قرار می‌گیرند مانند گیاهان، حیوانات، ستارگان (۰/۵) و دستهٔ دوم موضوعاتی کـه نامحدودنـد و ذهن ما گنجایش درک آن‌ها را ندارد، زیرا لازمهٔ شـناخت هر چیزی احاطه و دسترسی به آن‌هاست. (۰/۵)

۱۶۳ ۱) وجود جهان از خداست، اما وجود ساعت از ساعت‌ساز نیست و او فقط اجزای ساعت را تنظیم می‌کند. (۰/۵)

۲) دوام و بقای ساعت، وابسته به ساعت‌ساز نیست، اما بقای جهان وابسته به خداوند است. (۰/۵)